

**Duizend jaar
bewoningsgeschiedenis
te Ootmarsum:
Archeologische begeleiding
Marktstraat 5 te Ootmarsum,
gemeente Dinkelland**

---

september, 2017
Versie definitief

In opdracht van:
De heer H. Oude Weernink

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 101

Duizend jaar bewoningsgeschiedenis te Ootmarsum: Archeologische begeleiding
Marktstraat 5 te Ootmarsum, Gemeente Dinkelland

Auteur: dr. T.A. Spitzers

In opdracht van: de heer H. Oude Weernink

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie
Kartografie: D. Oogink

Status rapport: concept

Controle: drs. J.A.M. Oude Rengerink

Autorisatie: drs. J.A.M. Oude Rengerink

Goedkeuring bevoegd gezag:

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie V.O.F
Cobbingstraat 27
7631 DA Ootmarsum
Tel 040-8426796

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl

KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie V.O.F, Ootmarsum, 12 september 2017

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie V.O.F. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting	5
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding en onderzoeksopdracht	6
1.2 Beschrijving onderzoeksopdracht	7
1.3 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	8
2 Regionale archeologische en cultuurlandschappelijke context	10
2.1 Historische geografie, geschiedenis en landschap:	10
2.2 Archeologie	13
3 Gespecificeerde archeologische verwachting	15
4 Methoden en Technieken	17
5 Resultaten	20
5.1 Landschapsgenese en bodem	20
5.2 Antropogene stratigrafie en sporen	21
5.3 Vondsten	32
5.3.1 Keramiek	33
5.3.2 Glas	36
6 Conclusie	38
6.1 Conclusie	38
6.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	39
7 Literatuur	42
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	43
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	44
BIJLAGE 3 Puttenoverzicht	45
BIJLAGE 4 Alle sporenkaart	49
BIJLAGE 5 Profielen	52
BIJLAGE 6 Profielen met fasering	57
BIJLAGE 7 Sporenlijst	61
BIJLAGE 8 Vondst- en determinatielijst	68

Samenvatting

In opdracht van de heer H. Oude Weernink heeft Laagland Archeologie in juni 2017 een archeologische begeleiding uitgevoerd van graafwerkzaamheden ten behoeve van een interne verbouwing van het pand Marktstraat 5 te Ootmarsum, plaatselijk bekend als het voormalige Hotel La Poste.

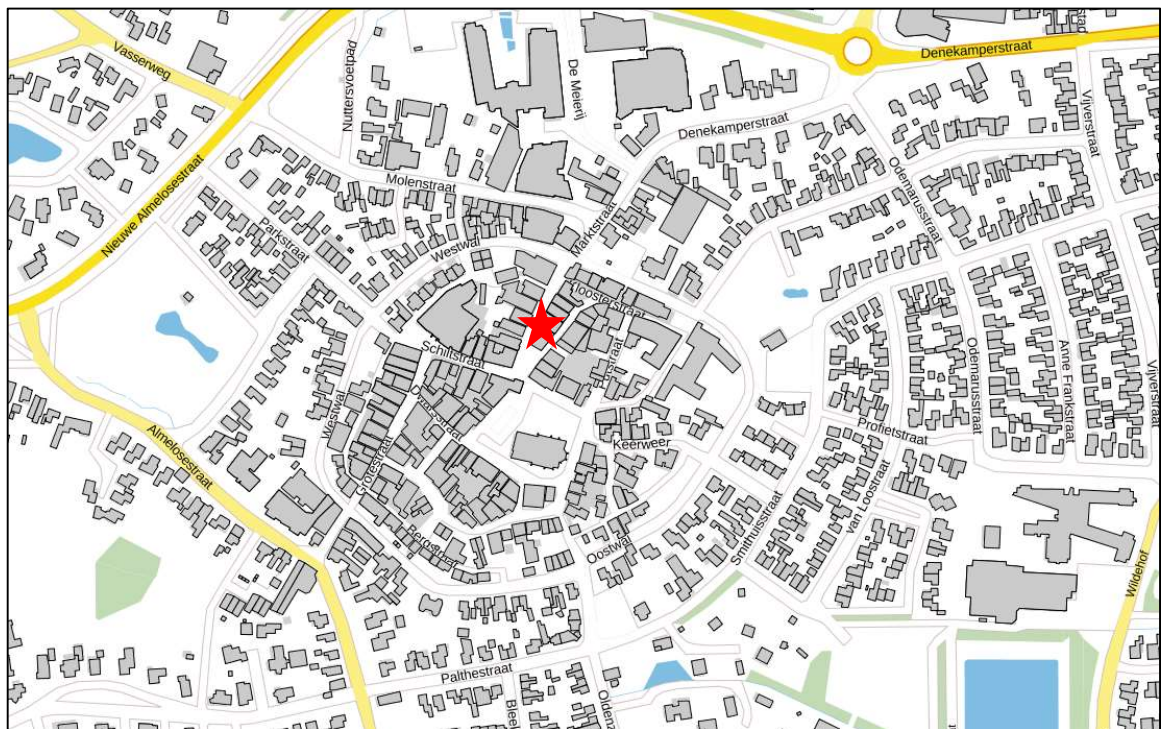
Het onderzoek heeft een stedelijk bewoningspakket aan het licht gebracht van ruim een meter dikte, dat voor het eerst in de Ootmarsumse stadskern een indruk geeft in de bewoningsgeschiedenis van de afgelopen duizend jaar. Deze begint met een pre-stedelijke akkerlaag of nederzettingslaag uit de 10^e of 11^e eeuw. In de 13^e eeuw begint de accumulatie van humeuze nederzettingscompost en leemresten van de huizen. Vanaf de 14^e eeuw wordt huizenbouw in vakwerktechniek grijpbaar, waarbij de wanden tot in de 17^e eeuw in leem uitgevoerd werden. Uit de 14^e eeuw is een haardplaats opgegraven waarin een complete kogelpot was gedeponerd. Uit het daarop volgende bebouwingshiaat in de late 14^e tot eerste helft van de 15^e eeuw is een keienplaveisel gevonden. Na dit hiaat veranderde het ophogingsmateriaal in de 15^e eeuw van zwart humeuze stadscompost in nagenoeg schoon zand en keileem en is de opkomst van een burgerlijke wooncultuur waarneembaar. Bijzonder is de vondst van een kacheltegelfragment uit de 16^e eeuw. In de eerste helft van de 17^e eeuw is een (deels) verbrand vakwerkhuis vervangen door de directe voorganger van het uit 1900 daterende, bestaande gebouw. Naast vondstmateriaal dat bij de afbraak en bouwwerkzaamheden in de 17^e eeuw in de bodem terecht is gekomen, is er veel glas van wijnflessen uit de latere 18^e eeuw aangetroffen, die aan de sinds 1748 in het pand gevestigde wijnhandelaars hebben toebehoord.

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING EN ONDERZOEKSOPDRACHT

In opdracht van de heer H. Oude Weernink te Ootmarsum heeft archeologisch onderzoeksbureau Laagland Archeologie VOF een archeologische begeleiding uitgevoerd van graafwerkzaamheden ten behoeve van een interne verbouwing van het pand Marktstraat 5 te Ootmarsum, plaatselijk bekend als het voormalige Hotel La Poste. De bouwplannen voorzagen in het aanbrengen van nieuwe funderingen aan de binnenzijde van het gebouw. Vanwege de ligging van het pand in de oude middeleeuwse kern van Ootmarsum bestond een gerede kans dat bij de graafwerkzaamheden archeologische waarden verstoord zouden worden.

Afbeelding 1. Ligging van de onderzoekslocatie (rode ster).

Op basis van het bestemmingsplan 'Centrum Ootmarsum' artikel 11 dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 0,50 m beneden maaiveld.¹ De voorgenomen ingrepen voor de versterking van de funderingen bleven daar onder, zodat er formeel geen verplichting tot het uitvoeren van archeologisch onderzoek bestond. Op wens van de eigenaar is

¹ Oude Rengerink

desondanks een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Tevens past dit onderzoek in het kader van een subsidieaanvraag voor 'Het verhaal van Overijssel'.

Het onderhavige onderzoek is uitgevoerd als archeologische begeleiding conform het protocol 4003 IVO-P. Het gaat hierbij om een kleine ingreep in een groot gebied, of gebieden in stads- of dorpscentra, waar de archeologische waarden pas door sloop van opstallen toegankelijk worden is. De keuze voor het protocol IVO-P is ingegeven door het feit dat voorafgaande aan de graafwerkzaamheden geen selectiebesluit is genomen. Het doel van de archeologische begeleiding is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting, die gebaseerd is op het bureauonderzoek.

1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

De archeologische begeleiding heeft tot doel om in de zones waar de bodem vanwege de aanleg van nieuwe funderingen en nieuwe vloeren wordt ontgraven de eventueel aanwezige archeologische sporen en resten te documenteren en te bergen om daarmee een aantal onderzoeksvragen omtrent de bouw- en bewoningsgeschiedenis te kunnen beantwoorden.

De randvoorwaarden voor de uitvoering zijn vastgelegd in een Programma van Eisen (PvE) dat is goedgekeurd door de gemeente Ootmarsum.²

De vraagstelling van het onderzoek is gericht op de verwachte aanwezigheid van sporen en resten uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. In het PvE zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. Hoe en wanneer komen stadshuizen tot ontwikkeling? (NOaA 2.0-vraag 89);
2. Welke rol speelde de 'stadslandbouw' in de stedelijke samenleving en in de ruimtelijke organisatie van steden? (NOaA 2.0-vraag 88);
3. Binnen welke context, wanneer en op welke wijze werden bouwmaterialen hergebruikt? (NOaA 2.0-vraag 112);
4. Wat is de aard, datering, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
5. Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten en wat is hun datering en conservering?
6. In welke context zijn de vondsten aangetroffen? Zijn de vondsten te relateren aan sporen of ophogingspakketten?
7. In welke mate is het bodemarchief binnen het plangebied verstoord door recente bodemingrepen?
8. Wat kan er gezegd worden over de genese en de datering van de verschillende, antropogene en natuurlijke bodemlagen?
9. Welke fasen in de bewoning en bebouwing van het kunnen onderscheiden worden en wat is de datering van elk van deze fasen?
10. Wat kan er gezegd worden over de voedsleconomie (landbouw/ veeteelt/handel) en het leefpatroon van de bewoners in de diverse fasen aan de hand van dierlijke en botanische resten en eventueel andere vondsten?
11. Wat kan er gezegd worden over de materiële cultuur (o.m. de inrichting van de huizen) en de sociale status van de bewoners aan de hand van de vondsten en structuren?

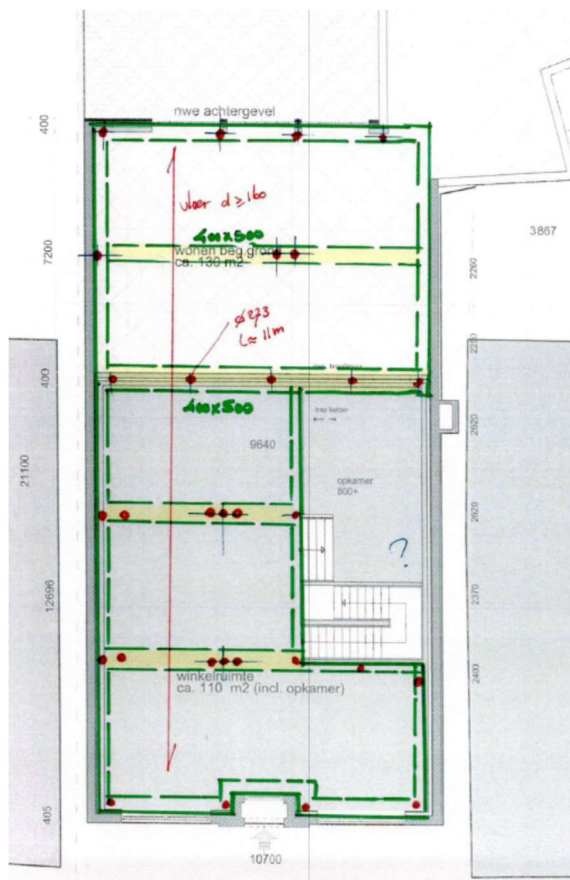
² Oude Rengerink 2017

12. Wat kan er gezegd worden over de functie van de aangetroffen gebouwen of gebouwdelen?
13. Wat kan er gezegd worden over de bouwwijze van de aangetroffen gebouwen, zoals de gebruikte bouwtechnieken en materialen?
14. Wat kan dit onderzoek zeggen over de archeologische potentie van de omgeving?
15. In hoeverre is een ontbreken van verwachte archeologische sporen te verklaren door het gebruik van bouwmethoden (stiepen, Schwellbalken) die geen sporen hebben nagelaten?
16. Hoe verhouden de resultaten van het huidige onderzoek met die van eerder uitgevoerd onderzoek in de directe omgeving van het plangebied (o.a.. AB Schiltstraat, Synthegra 2012 & AB Westwal / Marktstraat, RAAP 2014)?

1.3 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGEBIED

Het plangebied omvat het perceel Marktstraat 5 (perceelnr. 2148) met bebouwing en achtererf, samen met het plaatsje achter het noordelijk aangrenzende pand Marktstraat 3 (perceelnr. 4139). Dit wordt aan de oostzijde begrensd door de Marktstraat en grenst aan de achterzijde in het noorden aan de Kapelsteeg. Het onderzoek heeft zich beperkt tot het oorspronkelijke deel van het uit de vroege 20^e eeuw daterende hoofdgebouw aan de Marktstraat, dat een oppervlak van ca. 240 m² beslaat (Afbeelding 2).

Afbeelding 2. Het puttenplan uit het Programma van Eisen, waarop in groen de oorspronkelijk geplande, nieuwe funderingen zijn aangegeven, met in geel de oorspronkelijk geplande onderzoeksleuven (bron: Oude Rengerink 2017).

Administratieve gegevens	
Projectnaam	AB Marktstraat 5 te Ootmarsum
Plaats	Ootmarsum
Gemeente	Dinkelland
Provincie	Overijssel
Kaartblad	28O
Coördinaten (centrum)	(x) 257740- (y) 492262
Oppervlakte onderzoeksgebied	240 m ²
Omvang bodemverstoring circa	240 m ²
Diepte geplande bodemverstoring	Ca. 0,8 m – vloerniveau begane grond
Onderzoeksaanmelding Archis 3	4546185100
Uitvoerder	Laagland Archeologie VOF
Contactpersoon	J.A.M. Oude Rengerink
Adviseur namens de gemeente Dinkelland (bevoegd gezag)	Drs. A. Vissinga
Uitvoeringsperiode onderzoek	juni 2017
Beheerder en plaats documentatie	Laagland archeologie VOF, vestiging Ootmarsum

Tabel 1. Objectgegevens.

2 REGIONALE ARCHEOLOGISCHE EN CULTUURLANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

2.1 HISTORISCHE GEOGRAFIE, GESCHIEDENIS EN LANDSCHAP:

De onderzoekslocatie ligt in de historische kern van Ootmarsum binnen de voormalige, middeleeuwse stadsgrachten (Afbeelding 3). De historische stadskern van Ootmarsum ligt aan de voet van een stuwwalrest uit de IJstijd, de Kuiperberg op een kruising van twee landroutes.

Volgens sommige bronnen zou Ootmarsum op deze locatie tot ontwikkeling gekomen zijn nadat het in 1195 ca. één kilometer noordelijker op de locatie van het tegenwoordige Oud-Ootmarsum door huurtroepen van Otto van Gelre was verwoest.³ De betrouwbaarheid van deze interpretatie is echter twijfelachtig.

Al rond 770 na Chr. is te Ootmarsum één van de eerste kerken in Twente gebouwd, waar in 917 de Utrechtse bisschop Radboud overleed. Dat er in ieder geval voor de 12e eeuw al een kerk op de huidige locatie heeft gestaan mag worden aangenomen op grond van de boomkistgraven die bij opgravingen bij de restauratie van de kerk eind jaren zestig en begin jaren zeventig van de vorige eeuw zijn gevonden. Na de verwoesting van de kerk in 1195 is op de locatie van de huidige Simon en Judaskerk een grote kerk in Bentheimer zandsteen gebouwd, die de omvang en verschijning van een gewone dorpskerk overstijgt. De kerk fungeerde als hoofdkerk van een grote oerparochie van het latere kerspel dat ruwweg de gemeentes Dinkelland, Tubbergen en aanvankelijk ook nog Almelo en Uelsen omvatte.

In de loop van de 14^e eeuw verleenden Utrechtse bisschoppen de plaats stedelijke rechten. Zo kreeg Ootmarsum in 1314 het recht een jaarmarkt te houden en bevestigde Bisschop Johan van Diest in 1325 de stadsrechten die Ootmarsum van zijn voorgangers had verkregen.⁴ In 1397 werd het recht verleend de stad te versterken met een gracht en mogelijk een wal. In 1431 is er sprake van twee poorten: de Poelsteegpoort in het zuiden en de Steenpoort in het noorden aan het einde van de Marktstraat. In de vroege 16^e eeuw worden de vestingwerken verbeterd. Daarbij zou in 1535 Steenpoort geheel zijn vernieuwd. Jacob van Deventer beeldde de stad rond 1560 af omgeven door een dubbele

---

³ VVV 1930

⁴ Ibidem.

gracht (Afbeelding 3). Na opnieuw verbeteringen aan de vestingwerken tussen 1571 en 1581 werd de stad tussen 1592 en 1597 driemaal veroverd in de strijd tussen de Spanjaarden en de Republiek. Na de definitieve herovering door de Staatse troepen in 1597 werden de vestingwerken ontmanteld. De poorten en de gracht bleven om de stad 's nachts te kunnen afsluiten. Tijdens de Münsterse troebelen tussen 1666 en 1674 had de stad te lijden onder oorlogsvernielingen, evenals in de Franse tijd. Door het ontbreken van goede aansluiting op spoorwegen en kanalen ging de industrialisatie in de 19^e eeuw aan Ootmarsum voorbij. Daardoor bleef de historische structuur en bebouwing in de oude stadskern goed bewaard. In het derde kwart van de twintigste eeuw werden veel huizen gerestaureerd, onder meer door de regionaal bekende architect Jan Jans.

Afbeelding 3. De onderzoekslocatie (rode cirkel) aangeduid op de kaart van Jacob van Deventer van Ootmarsum uit ca. 1560.

De onderzoekslocatie ligt aan de Marktstraat die een van de voornaamste straten in de oude stad was, met onder andere huizen van gegoede burgers en handelaren.⁵ De straat maakte deel uit van de doorgaande route door de stad en liep van de Markt in het centrum naar de Steenpoort in het noorden. De kaart van Jacob van Deventer uit ca. 1560 toont reeds een dichte bebouwing langs de straat.

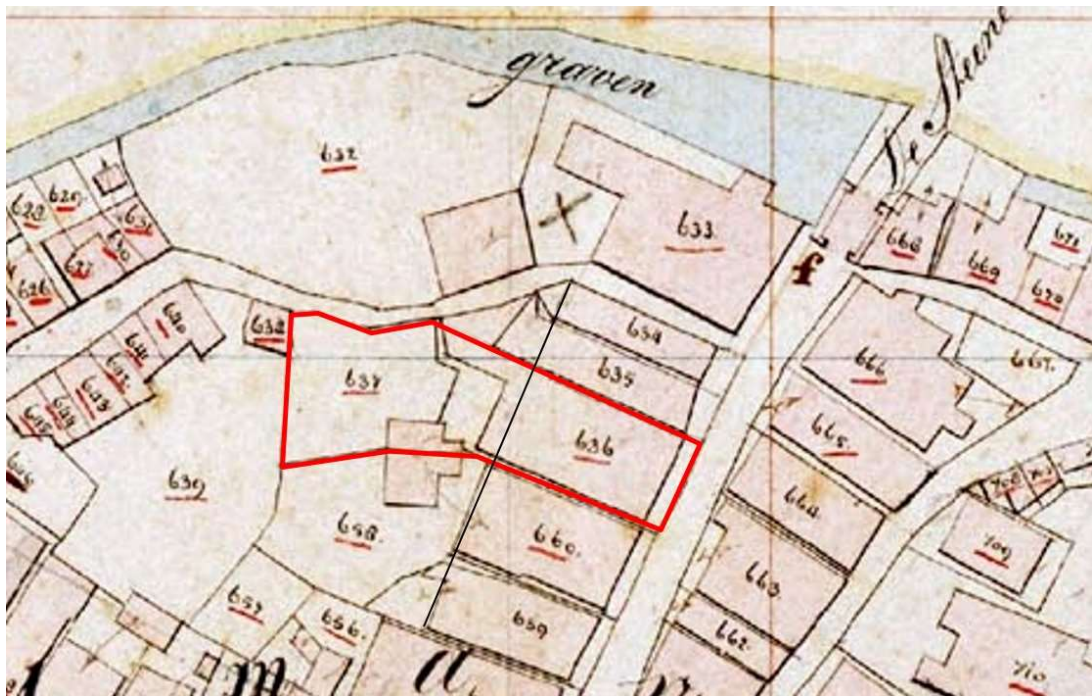
Het pand Marktstraat 5 was in de tweede helft van de 18^e eeuw en de eerste helft van de 19^e eeuw in het bezit van een familie van wijnhandelaren: de familie Teusse. Al bij de

---

⁵ Oude Rengerink 2017.

eerste volkstelling uit 1748 wordt de naam van Jan Teusse in het Marktvierendeel genoemd. In 1795 is er een Teusse met als beroep wijnhandelaar en in het kadasterregister van 1829 wordt Hendricus Teusse vermeld als wijnkoper, woonachtig aan de Marktstraat. De Teusses hebben meer percelen binnen de stadswallen. In 1867 hebben de Teusses het gebouw overgedaan aan de lokale Vincentius-vereniging die zorg draagt voor armen, zieken en bejaarden. In juni 1900 wordt het gebouw aangekocht door Albertus Cornelis Beukers die er een hotel van maakt. Waarschijnlijk is toen het bestaande gebouw gesloopt en (grotendeels?) vervangen door het huidige gebouw. Op een foto, die in 1899 gemaakt zou zijn, is het oude gebouw te zien met een houten topgevel, dat omschreven werd als een 'stadsboerderij' (Afbeelding 5). Dit is vrijwel zeker het gebouw dat op de kadastrale kaart uit ca. 1829 is ingetekend met een lengte van circa 17 à 18 meter en een breedte van circa 11 meter (Afbeelding 4).

Afbeelding 4: Het plangebied (rood kader) aangeduid op de kadastrale kaart uit ca. 1829.

Afbeelding 5. Marktstraat 5 met houten topgevel op een foto die uit 1899 zou stammen.

Een overblijfsel van het oude huis is een kelder die in het huidige pand langs de noordelijke zijgevel onder de opkamer ligt. Het metselwerk van deze 1,7 m hoge, bakstenen kelder met een tongewelf dateert met zekerheid van vóór 1900, mogelijk uit de 18^e eeuw.⁶ Ook een waterput achter het gebouw moet nog uit de tijd van de Teussens zijn overgebleven.

Het nieuwe hotel was 22 meter lang, waarbij de voorgevel bijna twee meter naar achteren verplaatst is voor het creëren van een smal terras aan de voorzijde. Blijkens een bouwtekening is het in 1925 intern verbouwd, waarbij onder meer een nieuw trappenhuis is aangelegd en de keuken boven de kelder naar achteren is vergroot. Later in de 20e eeuw is er aan de achterzijde nog een ruime serre aangebouwd en is het koetshuis in 1962 historiserend gerestaureerd door architect Jan Jans.

2.2 ARCHEOLOGIE

Het plangebied maakt deel uit van AMK-terrein 13973, de historische kern van Ootmarsum. Rond en binnen de kern van Ootmarsum geldt een hoge verwachting voor de archeologie. Afgezien van diverse oudere waarnemingen uit de stadskern met vondsten uit zowel de prehistorie, de Romeinse tijd als de Middeleeuwen en Nieuwe tijd, hebben

---

⁶ Oude Rengerink 2017.

het afgelopen decennium in de omgeving van het plangebied twee archeologische onderzoeken plaatsgevonden.

Veertig meter ten zuidwesten van de onderhavige onderzoekslocatie heeft Synthebra bv in 2011 een archeologische begeleiding uitgevoerd van de bouw van Museum Ton Schulten.⁷ Daarbij is een ca. 1,5 meter dikke nederzettingsstratigrafie aangetroffen met ophogingslagen en enkele leemvloeren, die lijkt te wijzen op een intensieve bewoning vanaf de 14^e of 15^e eeuw. De ondergrond bestond uit keileem die naar het oosten wegdook onder dekzand.

Vijftig meter ten noordoosten van de onderzoekslocatie heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau bv in 2014 een archeologische begeleiding uitgevoerd van rioleringswerkzaamheden op de kruising van de Marktstraat met de Westwal.⁸ Daarbij is in de stadsgracht een paal aangetroffen van hout dat in het tweede kwart van de 14^e eeuw is gekapt. In de 16^e eeuw is de gracht gedeeltelijk gedempt en voorzien van een veldkeienbestrating. Later, waarschijnlijk nog in de 16^e eeuw zijn baksteenconstructies in de gracht geplaatst.

---

⁷ Hesseling & Wemerman 2012.

⁸ Zielman, G. 2015, samengevat in Dans easy.

3 *GESPECIFICEERDE*

ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Aard en ouderdom van de vindplaatsen

In theorie kunnen er archeologische sporen en vondsten aanwezig zijn die tot vanaf de late middeleeuwen gedateerd kunnen worden. Het is echter onduidelijk in hoeverre er bij de bouw van het huidige pand oudere woonniveaus en funderingen zijn verwijderd.

Begrenzing en oppervlakte van de vindplaatsen

In principe kan bij aanwezigheid van archeologische resten van voor de 20^e eeuw het gehele oppervlak van het gebouw als een archeologische vindplaats worden beschouwd. Strikt genomen maakt de hele ondergrond van het gebouw deel uit van de middeleeuwse stadskern als archeologische vindplaats.

Structuren en sporen

Aanwezige sporen kunnen bestaan uit bouwsporen en resten van oude vloerniveaus. De bouwsporen kunnen bestaan uit resten van funderingen van binnenmuren, mogelijk nog poeren en stiepen onder voormalige gebintstijlen en mogelijk nog funderingen van de buitenwanden. Vloerresten kunnen bestaan uit leemlagen, keienvloeren of mogelijk ook tegelvloeren. Bij uitgebroken funderingen zullen er uitbraaksleufjes aanwezig zijn. Samen kunnen de resten een aanwijzing vormen voor de voormalige binnenindeling van de voorganger van het huidige gebouw.

Anorganische artefacten

Artefacten kunnen bestaan uit bouwresten (bouwkeramieken natuursteen), aardewerkfragmenten, glas en metaal.

Organische artefacten

Organische artefacten van bijvoorbeeld leer, hout en bot zullen vermoedelijk sterk of geheel vergaan zijn voor zover deze niet beneden de grondwaterspiegel in de bodem voorkomen.

Archeozoölogische en botanische resten

In principe zullen deze materialen vanwege de droge bodem ook nagenoeg niet gevonden worden of in een zeer slecht geconserveerde toestand aanwezig zijn. In sterk humeuze grondlagen kan botmateriaal echter wel matig goed geconserveerd zijn.

Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen

Er is geen vooronderzoek uitgevoerd waaruit enig inzicht is verkregen omtrent de stratigrafie van eventueel aanwezige vondstlagen. Denkbaar is dat deze bij de bouw van het huidige pand grotendeels zijn afgegraven maar het is ook mogelijk dat deze nog deels of in aanzienlijke dikte aanwezig zijn. Indien er nog oudere vondst- en sporenlagen aanwezig zijn zullen deze zich tot circa twee meter diep bevinden.

Gaafheid en conservering

de gaafheid vooralsnog vooral afhankelijk van de mate waarin bij de bouw van het huidige pand de bodem is afgegraven. Voor wat betreft de conservering van organisch materiaal zijn de omstandigheden niet gunstig. Alleen in oude, opgevulde laagten en in diepe sporen zoals waterputten zijn vanwege de natte condities redelijke conservatieomstandigheden te verwachten.

4 *METHODEN EN TECHNIEKEN*

De veldwerkzaamheden hebben plaatsgevonden van 6 t/m 19 juni 2017. Daarbij zijn drie sleuven onderzocht met een totaaloppervlak van ca. 25 m². Projectleider was drs. Hans Oude Rengerink, die tevens de dagelijkse leiding had. Ondersteuning in het veld is geleverd door dr. Thomas Spitzers (senior KNA-archeoloog) en Joop Hubers (senior veldtechnicus).

De werkzaamheden zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.0 (CCvD 2016) en het Programma van Eisen (Oude Rengerink 2017).

Afbeelding 6. Overzicht van de voormalige zalen 1 en 2 in Hotel La Poste, oostwaarts gezien richting Marktstraat met rechts werkput 1 en 2 en op de voorgrond werkput 3 met profiel 4. Werkput 4 is later aangelegd ter hoogte van de deur in het midden van de foto.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden na de verwijdering van de bestaande vloeren in het pand. Ten behoeve van de geplande funderingswerkzaamheden diende de onderliggende grond tot 40 cm onder het niveau van de verwijderde vloeren ontgraven te worden, waarna ten behoeve van de aanleg van funderingsbalken langs de gevels en op enkele plaatsen overdwars de aanleg van sleuven tot 80 cm onder het voormalige vloerniveau was vereist. Het aantal en de locatie van de aan te leggen, dwars lopende funderingsbalken stonden tijdens het onderzoek niet vast. De aanleg van sleuven binnen

het pand werd verder beperkt doordat de binnenmuren nog niet waren verwijderd, met uitzondering van de schuifdeurwand tussen zaal 1 en zaal 2 in het zuidelijk deel van het pand. Om deze redenen is afgeweken van het puttenplan dat in het Programma van Eisen is voorgesteld (Afbeelding 2). Ook zijn niet alle bodemingrepen begeleid, maar is gekozen voor het verkrijgen van een zo representatief mogelijk beeld van de bodemopbouw.

Tijdens het onderzoek is in pandig een drietal sleuven onderzocht (werkput 1 t/m 4) met een gezamenlijk oppervlak van 25 m². De ligging van de sleuven is weergegeven in Bijlage 3a. Voor zover daarin sporen zichtbaar waren is de bodem van de sleuven gedocumenteerd als vlak 1 (in werkput 1, 2 en 4. In de sleuven zijn zeven profielen gedocumenteerd (profiel 1 t/ 7). In bijlage 4 zijn alle sporen binnen de sleuven weergegeven, evenals de ligging van de profielen. De gedocumenteerde wandprofielen in de sleuven zijn opgenomen in bijlagen 5 en 6. Bijlagen 7 en 8 bevatten de sporenlijst en de vondstdeterminaties.

Terwijl de situering van de dwarsfunderingen binnen het gebouw tijdens het onderzoek niet bekend was, stond de versterking van de fundering langs de zijgevel wel vast. Daarom is begonnen met het graven van een ca. 1 meter brede sleuf langs de zuidelijke zijgevel vanaf de voorgevel naar achteren over een lengte van 15 meter tot een diepte van ca. 80 cm (werkput 1 en 2). Op 80 cm uit de voorgevel is in een kijkgat van 1,1 x 1,1 meter verdiept tot op de ongeroerde, natuurlijke bodem (werkput 1) om een inzicht te krijgen in de bewoningsgeschiedenis en de context van de in de rest van de sleuf blootgelegde lagen en sporen. In dit kijkgat is de stratigrafie gedocumenteerd in de noordwand en de westwand (resp. profiel 2 en profiel 2A), terwijl in de zuidwand de fundering onder de bestaande zijgevel van het pand met de daaronder liggende stratigrafie fotografisch is vastgelegd (profiel 1).

In het resterende deel van de sleuf is het blootgelegde muurwerk in het vlak gedocumenteerd (werkput 2). Door de verschillende muren die de sleuf haaks doorkruisen is werkput 2 in onderverdeeld in zes vakken. Tussen vak 2 en vak 3 is ter hoogte van muur s6 de stratigrafie gedocumenteerd in een dwarsprofiel haaks op de zijgevel van het pand (profiel 3).

Op 14 tot 15 meter uit de voorgevel is haaks op werkput 2 een sleuf over de breedte van het pand aangelegd (werkput 3). De sleuf is aangelegd binnen de zone waarbinnen de aanleg van een funderingsbalk zeker was, zonder dat de exacte locatie bekend was. De sleuf lag met een lengte van vijf meter, een breedte van 1,1 meter en een diepte van 65 cm tussen werkput 2 in het zuiden en de binnenmuur van de voormalige hotelkeuken in het noorden. De volledige oostwand van de sleuf is gedocumenteerd als profiel 4. Het vlak op de bodem van de sleuf is niet gedocumenteerd omdat zich daarin geen sporen aftekenden.

Volgend op het onderzoek van langssleuf werkput 1 en 2 en dwarssleuf werkput 3 is de bovenste dertig centimeter van het antropogene lagenpakket onder de voormalige vloeren ontgraven in de zuidelijke helft van het gebouw. Bij de begeleiding van deze ontgraving zijn geen relevante archeologische sporen of vondsten aangetroffen.

Toen de locatie van de overige funderingsdwarsbalken tussen werkput 3 en de voorgevel nog steeds niet bekend was, is halverwege een dwarssleuf aangelegd tussen werkput 2 in het zuiden en de bestaande kelder in het noorden (werkput 4). De ligging van de sleuf is bepaald door de aanwezigheid van een deur in de bestaande gangmuur, die de machinale aanleg van een doorlopende sleuf tot in de gang mogelijk maakte. De sleuf had een lengte van vijf meter, een breedte van 80 tot 90 cm en is onderverdeeld in drie vakken. In de twee noordelijke vakken zijn op een diepte van 90 cm onder het voormalige vloerpeil op de bodem van de sleuf sporen gedocumenteerd in vlak 1. Het zuidelijke vak 3

tegen werkput 2 is voor het begrip van de stratigrafie en vanwege het ontbreken van sporen op de bodem van de sleuf verdiept tot 1,5 m onder de voormalige vloer. Om een onder vlak 1 waargenomen pot te kunnen bergen is in het noordelijke vak 1 plaatselijk handmatig in fasen verdiept tot op de bovenzijde van de ongeroerde C-horizont. Daarbij zijn op verschillende hoogtes tussenvlakken 2 en 2A gedocumenteerd. De volledige oostwand van de sleuf is gedocumenteerd als profiel 5; de westwand van vak 1, met daarin de stratigrafie van haard s20 tot op de C-horizont is gedocumenteerd als profiel 7. Profiel 6 is haaks op profiel 5 tussen vlak 1 en vlak 2 gedocumenteerd om de relatie tussen haard s20 en de stratigrafie in profiel 5 vast te leggen.

In de sleuven is machinaal laagsgewijs verdiept. Tijdens het verdiepen zijn vondsten verzameld, die naderhand, zover mogelijk, gekoppeld zijn aan lagen in de profielen. Vlakken en profielen zijn handmatig ingemeten en getekend en naderhand gedigitaliseerd en gekoppeld aan het Rijksdriehoeksstelsel.

5 RESULTATEN

Bij het onderzoek is een antropogeen lagenpakket aangetroffen met overblijfselen van stedelijke bewoning en bebouwing uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Daarin zijn 29 sporen onderscheiden. De ligging van de sporen, voor zover deze in het vlak zijn aangetroffen, is te vinden in bijlage 4. Sommige sporen zijn alleen in een profiel aangetroffen. De lagen in de profielen zijn voorzien van een uniek, driecijferig nummer, waarvan het eerste cijfer gelijk is aan het nummer van de werkput en de beide volgende cijfers uit een volgnummer per werkput bestaan. De sporen en lagen zijn beschreven in bijlage 7.

5.1 LANDSCHAPSGENESE EN BODEM

Afbeelding 7. Het natuurlijk afgezette Oud Dekzand (s114 en s1050) in werkput 1.

De natuurlijke ondergrond bestaat in alle drie sleuven uit zand. Dit matig tot uiterst fijn, matig siltige zand heeft een bruingrijze tot geelgrijze kleur met zowel geleidelijke kleurvariaties als scherp begrensde vlekken, roest en mangaan (s1050 en s114 - Afbeelding 7, - s326 en s442 - Afbeelding 9). Het betreft een afzetting van Oud Dekzand behorend tot de Formatie van Boxtel ongedifferentieerd, dat is afgezet door wind en als

onderdeel van smeltende sneeuw in de periode van het Pleniglaciaal. Het Pleniglaciaal omvat het koudste en grootste deel van de Weichselien ijstijd en is gedefinieerd als de periode tussen 73.000 tot 14.650 jaar geleden.

De bovenzijde van de afzetting is in werkput 1, 3 en 4 aangetroffen op dezelfde hoogte, (37,75 m + NAP).

Op de 50 meter zuidwestelijk gelegen onderzoekslocatie aan de Schiltstraat werd de top van de natuurlijke bodem gevormd door keileem, die aan de oostzijde wegdook onder dekzand. Deze locatie ligt anderhalve meter hoger dan Marktstraat 5. Omdat zand beter afwatert en er makkelijker in te graven is dan in de keileem, zal de relatief hoge ligging op de dekzandgordel rond de stuwwal van de locatie aan de Marktstraat een van de preferabele woonlocaties binnen de stad gemaakt hebben.

5.2 ANTROPOGENE STRATIGRAFIE EN SPOREN

Boven het natuurlijk afgezette zand (C-horizont) ligt een 1,20 tot 1,35 m dik pakket van grondlagen, die onder invloed van menselijk handelen zijn gevormd. Het bestaat uit een opeenstapeling van ophogings- en egalisatielagen, afgewisseld met vloeren van leem, looplagen en vlijlagen van zand voor vloeren. Een dergelijke opeenvolging van lagen is kenmerkend voor een stedelijke bebouwing met een intensieve bewoning en een dichte bebouwingsstructuur waarbij houtskeletbouw overheerst. De overgang van de vanuit de prehistorie stammende boerderijbouw, waarbij de dragende constructie op ingegraven, door gronddruk overeind gehouden palen rustte, naar de techniek van de houtskeletbouw met een in zich zelf stabiel houtskelet markeert over het algemeen de verstedelijking van een nederzetting. De houtskeletbouw, waaronder de vakwerkbouw, maakt het mogelijk met hogere verticale wanden in verdiepingen te bouwen en daarmee de ruimte efficiënter te gebruiken. Zo kon een dichtere bebouwing met smallere huizen ontstaan, die kenmerkend is voor een stedelijke bebouwingsstructuur. Kwetsbaar voor houtrot en brand, maar gemakkelijk te vervangen werden houtskelet- en vakwerkhuisen dikwijls op dezelfde plaats opnieuw gebouwd. Daarbij bleef de leemvloer meestal liggen en werden de door de afbraak vrijgekomen wandleem en de op het erf aanwezige huiscompost over de vloer en het erf geëgaliseerd. Op deze wijze steeg het leefniveau steeds en ontstond een lagenpakket zoals dat bij het onderzoek is aangetroffen. Door de overgang naar bakstenen wandvullingen zal de hoeveelheid leem die bij een vervanging vrijkwam sterk verminderd zijn, terwijl bovendien de frequentie van volledige ontmanteling en herbouw verminderd zal zijn. De overgang naar dragende bak- of natuurstenen muren betekende over het algemeen een verdere afname van ophogingen en maaiveldstijging.

Op drie plaatsen is aan de hand van profielen een redelijk inzicht gekregen in de lagenopbouw: in werkput 1 (profiel 2 en 2A), werkput 3 (profiel 4) en werkput 4 (profiel 5 en 7). In werkput 4 is het meest compleet is dit bij de stratigrafie in werkput 4 (profiel 5 en 7). Deze vormt de basis van de hiernavolgende beschrijving. De koppeling met de stratigrafie in werkput 1 en werkput 3 is slechts in beperkte mate mogelijk en daar, waar mogelijk als aanvulling gebruikt.

De gebruikte profielen worden weergegeven in Bijlage 5. De fasenindeling van verschillende lagen in de profielen in werkput 4 en 1 is te zien in Bijlage 6. De ligging van de profielen is te vinden in Bijlage 3.

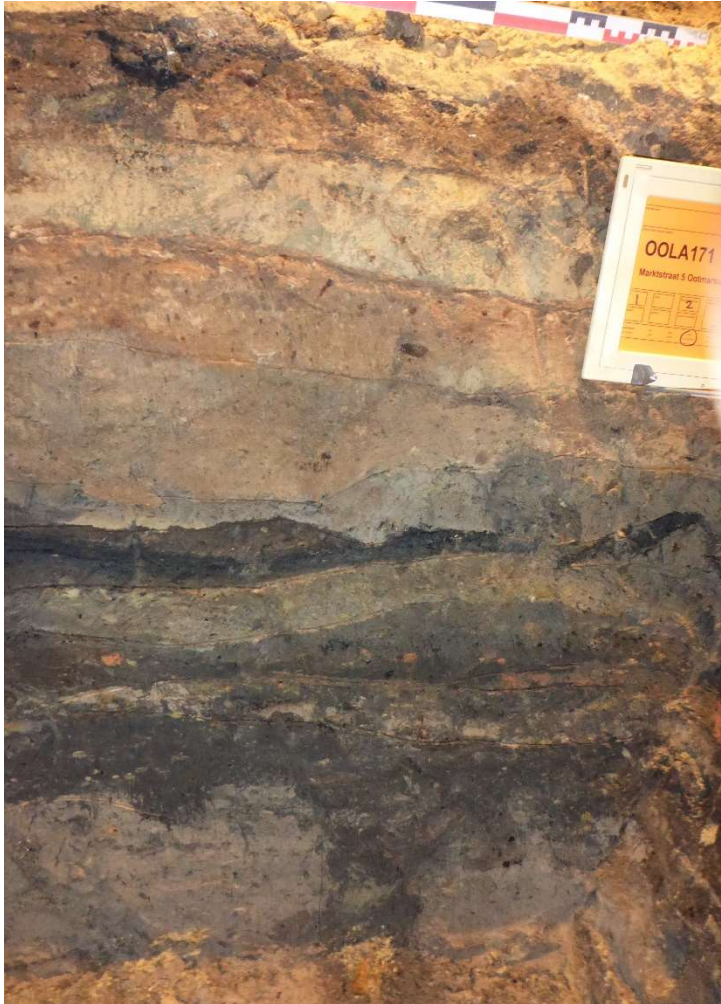
Fase 1. Het begin van de nederzetting

De onderste dertig tot veertig centimeter van het lagenpakket bestaan uit ophogingslagen van donkergrijs tot zwart, humeus zand, waarin nederzettingscompost het voornaamste bestanddeel zal zijn geweest. Daarin zijn meerdere lagen herkenbaar.

De onderste laag is in afwijking van de volgende lagen op alle drie profiellocaties minder humeus en grijs van kleur (s113-1 in profiel 2; s429 in profiel 7 (Afbeelding 9) en het

onderste deel van s25 in profiel 4). De vrij scherpe, onregelmatige ondergrens met de C-horizont, waarin spitsporen en graafsporen herkenbaar zijn, laat zien dat de laag door mensen geroerd is. Het kan om een oude akkerlaag gaan of een bouwvoor in een nederzetting.

Afbeelding 8. Profiel 2A in werkput 1.

In werkput 1 zijn twee paalsporen aangetroffen die beide afgedekt worden door een ca. 15 cm dikke, humeuzere, grijszwarte zandlaag (s113-0) welke ook over de grijze laag ligt. Paalspoor s12 in profiel 2A had een spitse punt van een kennelijk aangepunte paal, die minstens 30 cm diep in de ongeroerde C-horizont is ingeslagen. S13 in profiel 2 en vlak 1 was rechthoekig of vierkant met een vlakke onderzijde in de C-horizont op 20 cm onder de grijze laag. Doordat de vulling van het spoor lijkt op die van de onderste, grijze laag (s113-1) is de relatie tussen beide niet goed vast te stellen. Zij kunnen uit dezelfde tijd stammen maar ook jonger zijn. De rechte zijden van de palen passen bij een gebintconstructie of een houtskeletconstructie met gekantrechte staanders, zoals die vanaf de 12^e of 13^e eeuw algemeen gangbaar werd. Het kan om een ingegraven staander van een gebint- of houtskeletconstructie gaan, of om een houtblok dat als een soort poer in de bodem ingegraven is onder een staander of balk om te vermijden dat deze door contact met de vochtige bodem ging rotten. Dergelijke constructies zijn onder meer uit Deventer bekend uit de 13^e en vroege 14^e eeuw.⁹

⁹ Spitzers 2000.

In de grijszwarte laag die beide paalsporen afdekt is een fragment laat aandoend kogelpotaardewerk aangetroffen en een fragment gedraaid, grijsbakkend aardewerk die de laag in de 13^e of vroege 14^e eeuw dateren.

In werkput 4 is zowel in de grijze laag (s429) als in de daarboven gelegen, grijszwarte laag (s435) aardewerk gevonden dat uit een oudere periode lijkt te stammen. Het omvat onder meer drie fragmenten van kogelpot-aardewerk dat oxiderend gebakken is met een overwegend lichtbruine kleur. Een afgeronde rand met een lichte dekselgeul lijkt in de 11^e eeuw te dateren, wanneer de dekselgeul opkomt en de afgeronde rand door een hoekige wordt verdrongen.¹⁰ In de 10^e of eerste helft van de 11^e eeuw past een scherp fijn, glad, grijswit tot rozewit aardewerk, dat tot het Maaslands aardewerk lijkt te behoren. Niet uitgesloten kan worden dat het om een fragment Badorf aardewerk uit de Karolingische tijd gaat. Het is aangetroffen in de grijszwarte laag (s435) samen met een fragment zwart, hard gebakken, zand-gemagerd, handgevormd blauwgrijs aardewerk dat vanaf de tweede helft van de 10^e tot in de 14^e eeuw vervaardigd kan zijn. Hoewel de beide lagen in werkput 4 op grond van de grootste gemene deler in de aardewerkdatering in de eerste helft van de 11^e eeuw gedateerd zouden kunnen worden, moet er rekening mee gehouden worden dat oudere scherven op een later tijdstip in de bodem terecht gekomen kunnen zijn of als opspit vanuit de oudere, grijze laag in de jongere grijszwarte laag terecht gekomen zijn. Daarvan uitgaande is het mogelijk dat de jongere, grijszwarte laag net als de vergelijkbare laag in werkput 1 uit de 13^e eeuw of vroege 14^e eeuw stamt. Het is niet waarschijnlijk dat de 11^e-eeuwse scherven van elders zijn aangevoerd en ook de oudere grijze laag pas later door mensen is geroerd. De oudere, grijze laag, die duidelijk minder humeus en compostrijk is dan de bovenliggende lagen, zou een akker- of nederzettinglaag kunnen zijn uit de periode van vóór de intensieve bewoning. De laatste begint in de 13^e of vroege 14^e eeuw met de vorming van humeuze ophogingslagen. De twee paalsporen wijzen op het bestaan van een nederzetting ter plekke voorafgaand daaraan. Vermoedelijk gaat het om de eerste fase van de stedelijke nederzetting, waarmee het accumulatieproces in gang is gezet.

Fase 2. Intensieve bebouwing en bewoning (13^e-vroege 14^e eeuw)

Meteen na de vorming van de eerste zwart humeuze laag s113-0/s435 zijn op de bovenzijde daarvan sporen van intensieve bebouwing en bewoning zoals die gebruikelijk zijn in stadskernen, zonder dat er nog veel over de aard van de bebouwing gezegd kan worden. In profiel 5 in werkput 4 is op s435 een dunne laag zwarte modder aangetroffen, die intensief belopen lijkt (s434). Daaroverheen ligt een enkele centimeters dikke laag met brokken groengele leem (s433), die ook in profiel 7 en in werkput 1 (s112) is aangetroffen. Deze brokken leem kunnen afkomstig zijn van de bouw of afbraak van een constructie met leem. Het is niet uitgesloten dat de leem als vloer gediend heeft. Een dunne laag modder over de leembrokken is vermoedelijk ontstaan door belopen van het oppervlak, voorafgaand aan de aanleg van een woonhuis ter plekke, dat hierna zal worden besproken.

Met name in werkput 1 ligt over de onderste zwart humeuze laag s113-0 een dunne laag leembrokken, die als vloer gediend kan hebben (s112). Deze hebben een grijsbeige kleur, net als die van leemvloer s418, die bij het hierna te bespreken gebouw hoorde. Het is daarom niet zeker of deze leembrokken uit dezelfde fase als s433 stammen of bij de daaropvolgende bewoningsfase horen. De brokken worden afgedekt door een dunne laag zwart humeuze grond met groengele leemkluiten, waaroverheen aan de oostzijde (richting Marktstraat) een laag met brokken oranje verbrande leem ligt (s111) Deze zullen afkomstig zijn van een leemconstructie die verbrand is en afgebroken. Het kan daarbij gaan om een leemoven, een met leem besmeerde haard of een gebouw met

---

¹⁰ O.m. Verhoeven 1998, 238-240.

lemen wanden. In de laag is een fragment steengoed uit de 14^e eeuw aangetroffen (vnr. 6).

De hier besproken fase van bebouwing en bewoning is in de 13^e tot vroege 14^e eeuw te plaatsen door een fragment grijsbakkend aardewerk van na ca. 1200 uit de onderliggende grijszwart humeuze ophoging en een fragment bijna steengoed uit de late 13^e tot vroege 14^e eeuw uit een ophoging (s415), die mogelijk jonger is dan de leembrokkenlaag s433, maar ouder dan de vloer uit de volgende fase.

Afbeelding 9. Detail van profiel 7 in werkput 4 met haardkuil s20. In het profiel en links in het vlak keienvloer s18.

Fase 3. Een huis uit de 14^e eeuw.

Op de eerste sporen van bewoning en bebouwing volgen in werkput 4 de overblijfselen van een haardplaats met bijbehorende vloer. De haardplaats is aangetroffen in vak 1 van werkput 4, onder de gang van het bestaande hotelgebouw. Ten zuiden daarvan zijn in vak 2 en vak 3 resten van de bijbehorende leemvloer aangetroffen (resp. s418 en s413). De vloer daalt naar het zuiden, waar deze hersteld is door uitvlaking met een dunne laag zwarte grond (s413 vulling 1). Daaroverheen is een tweede leemlaag aangebracht (s413 vulling 2). Op 1,35 m uit de zuidelijke zijwand van het huidige pand eindigt de vloer. Een hier in profiel 5 waargenomen ingraving zou bij de fundering van een wand gehoord kunnen hebben, maar zeker is dit niet.

Drie meter uit de zuidrand van de leemvloer is een haard aangetroffen. Deze bestond uit een kuil (s20) die afgedekt werd door een laag veldkeien (s18, Afbeelding 10). De omvang van beide is onduidelijk, deels omdat ze niet volledig blootgelegd zijn, deels omdat de vorm nogal onregelmatig lijkt. Daar waar dit vastgesteld kon worden valt de begrenzing van de kuil samen met die van de keienlaag: aan de westzijde in profiel 5; aan de zuidzijde in profiel 6, net naast de zuidelijke sleufwand, en aan de oostzijde in profiel 7. De keienlaag vertoonde echter in vlak 1 een nogal onregelmatige vorm die men niet bij een haardkuil verwacht. In profiel 7 vertoont de kuil aan de oostzijde een verticale

wand met een afgeronde bodem ca. 45 cm diep. In profiel 6 begint de insteek met een vlak talud, dat na veertig cm eveneens overgaat in een verticale wand. De kuil lijkt in één keer opgevuld te zijn met gemengd, zwart en geel zand, waarin geen duidelijke gelaagdheid herkenbaar is en her en der concentraties houtskool voorkomen, vooral onderin. In de vulling bevond zich een complete kogelpot van blauwgrijs aardewerk, die bij het vullen in de kuil gedeponereerd moet zijn (s20-0 in vlak 2A). Deze lag omgekeerd met de bodem naar boven en de opening op de bodem van de kuil. De pot was gevuld met dezelfde grond als de rest van de kuil. Halverwege de wand van de pot bevond zich een rond gat met een doorsnede van 6 millimeter, dat bewust lijkt aangebracht nadat de pot gebakken was.

Afbeelding 10. Werkput 1 vak 1 met keienplaveisel s18 en de kogelpot in hardkuil s20.

De pot met een handgevormd bol lichaam en een gedraaide rand en hals met horizontale ribbels is te dateren in de 14^e eeuw. Behalve de pot zijn in de vulling van de kuil enkele kleine aardewerkfragmenten aangetroffen. Deze bestaan uit enkele scherfjes kogelpot-aardewerk; een fragment blauwgrijs aardewerk met een horizontale groeve, mogelijk afkomstig van eenzelfde type kogelpot als de complete pot, en een fragment Siegburger steengoed. De laatste kan evenmin scherper gedateerd worden dan de 14^e eeuw. De voorzichtige indruk bestaat echter dat de vulling van de kuil uit het tweede of derde kwart van de 14^e eeuw dateert. Die indruk is onder meer gebaseerd op het ontbreken van zowel kenmerken aan de steengoedscherf die voor een datering in de vroege 14^e pleiten, als kenmerken voor een datering in de late 14^e eeuw en op de vergelijking van de kogelpot met ouder aandoende parallellen die in de vroege 14^e eeuw worden gedateerd.¹¹ Ook wordt vermoed dat het grover gemagerde kogelpot-aardewerk in Ootmarsum niet tot het einde van de 14^e eeuw is vervaardigd.

Behalve het aardewerk is in de kuil een fragment van een maalsteen uit tefriet aangetroffen en een tweetal splinters onverbrand zoogdierbot.

¹¹ Bergmann 1993, Kat. Nr. 71 en 79.

Het bovenste deel van de kuil is gevuld met matig grof, geel zand, dat licht grijs vervuild is (s20 vulling 1). De enigszins roze kleur lijkt erop te wijzen dat het zand aan hoge temperaturen heeft blootgestaan. Met name daar waar het zand tussen de keien van s18 tot dicht aan het oppervlak daarvan reikt is de roze kleur sterker en de top sterk vervuild met houtskoolstof (s20 vulling 6). Dit doet vermoeden dat het zand als basis voor een stookplaats heeft gediend.

Het rozige zand lag over de omgekeerde pot die in de kuil is aangetroffen. Aan de zuidzijde sluit leemvloer s418 aan op het rozige zand (in profiel 5). Aan de oostzijde liggen sporen van het rozige zand over een dunne laag fijner, geel zand, die ook aan de noordzijde van de kuil is aangetroffen (s432 in profiel 5 en 7). De laag zou als vlijlaag voor een later door egalisatie verwijderde vloer buiten de stookplaats aangebracht kunnen zijn, of misschien als strooilaag op een als woonniveau dienende, humeuze ondergrond. Direct ten zuiden van de haardkuil is een dunne laag houtskoolstof en oranje verbrand leemstof over de leemvloer ingelopen (s437).

Fase 4. Een erfsituatie (ca. 1350-1450)?

Ingebed in het rozige zand (s20 vulling 1) ligt een laag veldkeien (s18, Afbeelding 11). De keien zijn onbewerkt en bestaan voornamelijk uit graniet-achtige gesteenten, met uitzondering van een blok rode zandsteen aan de zuidrand (in profiel 5). De bovenzijde van de stenen vormt een vlak, dat als vloer of plaveisel gediend kan hebben. Uitzondering daarop vormt een kei aan de noordrand, waarvan de bolle bovenzijde 10 cm boven de rest uitsteekt. Deze kan bewust hoger zijn gelegd met een bepaald doel, bijvoorbeeld om de rand of begrenzing aan te geven. De begrenzing van het plaveisel is nogal grillig en volgt, voor zover vastgesteld kon worden, de begrenzing van de onderliggende haardkuil. Dit maakt het verleidelijk in de keien een hardvloer te zien. De keien vertonen echter geen duidelijke sporen van verbranding, die men bij een intensief gebruik als stookplaats wel zou verwachten.

Ten zuiden van de keien wordt de leemvloer s418-413 afgedekt door een tot 10 cm dikke ophoging of egalisatielaag, die ook de (funderings?)ingraving aan het zuidende van de vloer opvult (s412). Door deze egalisatie werd een strak horizontaal maaiveld geschapen, dat aansloot op het keienplaveisel s18. De egalisatielaag bestaat uit zwart, sterk humeus zand, dat vermengd is met vrij veel stof en partikels houtskool, verbrande en onverbrande leem. Het lijkt erop dat het huis met haard s20 afgebroken is (na een brand?) en het afval van onder meer wandleem vermengd met nederzettingscompost over de locatie is geëgaliseerd. Sporen van een vloer of intensief belopen vlak ontbreken op de bovenzijde en de locatie lijkt tijdelijk niet bebouwd te zijn geweest. Het keienplaveisel met zijn onregelmatige begrenzing en soms ongelijke steenhoogte past goed bij een pad dat buitenshuis over een onbebouwd terrein liep. De vastgestelde overeenkomst in begrenzing met die van de onderliggend haardkuil zou dan toevallig kunnen zijn of samen kunnen hangen met de afwijkende ondergrond van rul zand. In de egalisatielaag s412 zijn twee fragmenten blauwgrijs aardewerk uit de 13^e tot (eerste helft van de) 14^e eeuw aangetroffen, die bij de egalisatie secundair gedeponeerd kunnen zijn. Daarnaast is een brokje verbrande zandsteen aangetroffen en brokje baksteen.

Plaveisel en egalisatielaag worden afgedekt door een ongeveer twintig centimeter dik pakket donkergrijsbruin, sterk humeus zand met eveneens vrij veel brokjes onverbrande leem, maar duidelijk minder houtskool en verbrande leem (s411). Deze laag is over de volledige lengte van werkput 4 in één keer opgebracht als ophoging. , maar ontbreekt in werkput 1. In plaats daarvan is de westrand van een laag lichtgrijze klei aangetroffen, die zich voortzet richting Marktstraat (deel van s110).

Afbeelding 11. Werkput 4 vak 1, Keienplaveisel s18.

Mogelijk is na de ophoging ter plekke van werkput 4 opnieuw sprake van een erf of buitensituatie. Op de bovenzijde van ophoging s411 is geen leemvloer aangetroffen. Wel is plaatselijk (in vak 2) een laag houtskoolbrokjes en -stof uitgespreid (s410), mogelijk als afvaldump, terwijl elders (in profiel 7 in vak 1) plaatselijk te zien is dat er over de bovenzijde van de ophoging gelopen is, zij het niet al te intensief. Anderzijds zou een ingraving aan de zuidzijde in werkput 4 (s23) op een wandfundering kunnen wijzen. Deze gebruikperiode van het terrein wordt door het aardewerk uit de ophoging gedateerd in de late 14^e eeuw of de eerste helft van de 15^e eeuw. Als jongst dateerbare fragment voor de datering bepalend is een scherf Siegburg steengoed met een rode blos op de buitenzijde. Hoewel in de tweede helft van de 14^e eeuw al voorkomend, wordt deze pas in de 15^e eeuw algemener.¹² De scherf is in de bovenzijde van de ophoging aangetroffen en kan dus goed uit de periode dateren dat deze bovenzijde het maaiveld vormde. Het overige aardewerk uit de ophoging omvat Siegburg steengoed uit de tweede helft van de 14^e tot eerste helft van de 15^e eeuw; een fragment geel steengoed dat mogelijk uit Brühl afkomstig is; blauwgrijs en gedraaid grijsbakkend aardewerk, een fragment protosteengoed uit de 13^e eeuw en een fragment pingsdorf aardewerk uit de 10^e t/m 12^e eeuw.

In werkput 3 is in het stratigrafisch met s411 corresponderende, bovenste deel van de zwart humeuze ophoging s325 een brokje baksteen aangetroffen.

Fase 2 t/m 4 in werkput 1

Paralleel aan de fasen 2 tot en met 4 met humeuze ophogingen in werkput 4 is in werkput 1 een pakket aangesneden met humeuze ophogingen en egalisaties, afgewisseld met vloer-, loop- en brandlagen. Deze zijn niet duidelijk te koppelen aan individuele lagen en fasen in werkput 4. Wel zijn parallel aan werkput 4 drie gebruiksfasen te herkennen. De eerste wordt gevormd door de reeds vermelde laag leembrokken (s112), die als vloer gediend kan hebben (s112, zie hiervoor 'Fase 2'). Deze wordt afgedekt door een egalisatielaag met veel brokken verbrande leem en houtskool (s111), waarin een fragment relatief vroeg aandoend steengoed uit de 14^e eeuw is aangetroffen.

De daarop volgende humeuze ophoging (s110) vormt de basis voor een laag grijs zand met brokken groen lemig zand, die belopen is en als vloer gediend lijkt te hebben (s109). Mogelijk vormt deze laag een voortzetting van leemvloer s413-s418 uit werkput 3 (fase 3). In deze vloer is een bodemfragment van een kan uit Siegburg steengoed gevonden,

¹² Bartels 1999.

waarvoor eenzelfde datering geldt als het aardewerk uit haard s20. Over de vloerlaag s109 is een enkele centimeters dikke laag met veel houtskoolstof ingelopen (s108), die een voortzetting zou kunnen vormen van s437 in werkput 4.

Op de houtskoollaag volgt een dunne, humeuze egalisatielaag die aan de straatzijde afgedekt en vervangen wordt door de westrand van een grijze kleilaag, welke zich in de richting van de Marktstraat voortzet (bovenste deel van s108). Deze lijken op basis van hun stratigrafische positie tussen fase 3 en fase 5 te correleren met Fase 4 in werkput 4. Mogelijk vormt de humeuze egalisatielaag een voortzetting van de dikke ophoging s411 in werkput 4.

Fase 5. Een verandering in het ophogingsmateriaal (15^e eeuw)

Na de ophoging s411 en daaropvolgende gebruiksperiode in de late 14^e eeuw of de eerste helft van de 15^e eeuw verandert de samenstelling van het ophogingsmateriaal. In plaats van zwart humeuze nederzettingscompost of stadsgrond, al dan niet vermengd met ander afval bestaan de ophogings- en egalisatielagen sindsdien vooral uit schoon of relatief schoon zand of zandige leem (keileem). Anders dan de nederzettingscompost was dit natuurlijke moedermateriaal niet aanwezig op het erf zelf aan het oppervlak maar moest gedolven worden, ofwel in diepe kuilen ter plekke, maar meestal buiten de stad, en naar het erf getransporteerd. Dit impliceert een bewuste investering. Het gebruik van deze materialen in stadsophogingen vormt, afhankelijk van de afstand tot de delflocatie, een indicator van draagkracht en welstand, zelfs in steden waar dit materiaal in de ondergrond voorkomt. Het voordeel van deze materialen is dat ze een steviger en drogere ondergrond bieden voor dragende constructies en vloeren, die vooral nodig is voor stenen muren en plavuizenvloeren. Schoon zand wordt ook als vlijmateriaal voor leemvloeren gebruikt om deze droger te maken. De sterk zandige leem die onder Marktstraat 5 is aangetroffen, lijkt niet alleen als ophogings- en egalisatie-materiaal gebruikt te zijn, maar ook als vloermateriaal. Het onderscheid is daarbij niet altijd duidelijk te maken. Bij sporen van of aanwijzingen voor een loopvlak of looplagen op de bovenzijde is een laag schone, zandige leem of schoon zand aangemerkt als vloer. De sterk zandige leem, die als keileem in de Ootmarsumse stuwwal voorkomt, is onder Marktstraat 5 niet aangetroffen in de bovenste halve meter van de oorspronkelijke, natuurlijke ondergrond (C-horizont) en is waarschijnlijk aangevoerd van buiten de stad. Voor het gebruikte zand, dat een andere kleur heeft dan het natuurlijke moedermateriaal in de top van de C-horizont onder de onderzoekslocatie, kan hetzelfde aangenomen worden. De afstand tot de delflocatie hoeft daarbij niet meer dan enkele honderden meters te zijn.

De jongste humeuze ophoging en de daaraan gerelateerde kleilaag in werkput 1 worden afgedekt door een vijf tot tien cm dikke laag lichtgrijsbruin, gevlekt zand, die als vlijlaag voor een vloer van sterk zandige leem fungeert. Beide zijn in werkput 1, 3 en de gehele lengte van werkput 4 aangetroffen (resp. s107, s324 en s409; s106, s323, s408 en s416). Met dezelfde laag bruin zand is ook ingraving s23 opgevuld. In werkput 1 is in deze laag een fragment Siegburg steengoed gevonden uit de 15^e eeuw, samen met een fragment roodbakkerd aardewerk. Roodbakkerd aardewerk is vanaf de 13e eeuw vervaardigd, maar wordt in de 15e eeuw populairder. Daarnaast bevat de zandlaag in werkput 1 ook sporen baksteen.

Fase 6. Een vakwerk huis, afgebroken in de eerste helft van de 17e eeuw

Op de zandige vloerlaag volgt (in werkput 4) nog één nieuw vloerniveau (s405 en s423) tot de eerstvolgende, goed dateerbare laag uit de eerste helft van de 17e eeuw (s404). Dit vloerniveau eindigt aan de zuidzijde bij een ca. 20 cm diepe ingraving (s28), die kan samenhangen met de uitbraak van de fundering van de zuidwand van het bijbehorende huis. De ingraving ligt min of meer boven de eerdere, enigszins vergelijkbare ingravingen s23 en s412 (Afbeelding 12) en is ook in werkput 2 aangetroffen (als s211 in profiel 6), waar deze over een lengte van meer dan vier meter richting Marktstraat als een stortlaag

te volgen lijkt (s1). In werkput 1 ontbreekt de ingraving echter en zijn doorlopende lagen schoon zand aangetroffen. Het is denkbaar dat hier het voorhuis met een afwijkende breedte of bouw heeft gestaan.

Afbeelding 12. Profiel 5 in vak 3 van werkput 4 met de boven elkaar gelegen ingravingen s23, s28 en s412. Rechts de zuidelijk zijgevel van het bestaande pand.

Over de vloer en in de langgerekte kuil of sleuf is afval gedumpt dat afkomstig lijkt van van het legen van een beerput, mogelijk bij een verbouwing of de afbraak van een (deels?) verbrand vakwerkhuis.

Aan het noordeinde van werkput 4 ligt in profiel 5 over de vloer een plaatselijke stortbult van nagenoeg schoon grijsbruinig zand met enkele plakken sterk zandige leem (s420, 421 en 422). In deze stort komen voor het eerst meerdere en grotere brokken baksteen en een fragment vensterglas voor. Dit laatste lijkt op zijn vroegst in de (latere) 16^e eeuw te plaatsen, zo niet in de 17^e eeuw. Een baksteen mop met een dikte van 6,0 cm past in de 16^e eeuw en komt wat betreft baksel en afwerking overeen met bakstenen in het muurwerk dat bij de archeologische begeleiding op de kruising Marktstraat -Westwal is aangetroffen op het stadsgrachtgedeelte dat in de 16^e eeuw is gedempt.¹³ De bult wordt afgedekt door een dun laagje beer (s404), dat zuidwaarts doorloopt over de leemvloer s405 en de bodem van de ingraving s28 (vulling 1). Vermoedelijk is de beer bij het legen van een beerput over de stortbult en de vloer verplaatst en (deels) op de bodem van de openliggende (uitbraak?)kuil gedeponeed. In de beerlaag komen dezelfde bakstenen als in de stortbult voor met een formaat van 12 x 6 cm, maar ook golfpannen, dierlijke

¹³ EDNA (E-depot Nederlandse Archeologie), fotodocumentatie en samenvatting geraadpleegd via DANS-easy.

botresten, waaronder slachtafval van runderen, enkele aardewerkfragmenten en een fragment van een achtkantig pijpglas, dat tussen 1500 en 1675 voorkomt, maar vooral in de 17^e eeuw populair was. Twee licht magnetische smeedslakken kunnen een indicatie vormen voor het beroep van de bewoner, al is er meer voor nodig om van een ijzersmederij in het pand te kunnen spreken.

Ingraving s28 is na het deponeren van de beer op de bodem, verder opgevuld met een pakket secundair gedeponeerd brandafval, waarin houtskool en verbrande leem, beide in de vorm van brokken stof, met elkaar vermengd zijn (s28 vulling 0; Afbeelding 12). Het vondstmateriaal in dit deze vulling komt overeen met dat in de beerlaag. In werkput 2 gaat deze vulling in de richting van de straat over in een puinrijk pakket, met plaatselijk een concentratie van dakpannen, baksteenbrokken en veldkeien (s1 in vlak 1, Afbeelding 13). Op twee plaatsen is een grotere veldkei gevonden (in profiel 3 en s2 in vlak 1), die als funderingsstiep gebruikt zou kunnen zijn, maar ook net als de rest secundair in de sleuf gedeponeerd kan zijn als overblijfsel van een ontmantelde veldkeienfundering.

Afbeelding 13. S1 in werkput 2.

Onder de bakstenen overheersen moppen met een breedte van ca. 12 cm en dikte van ca. 6,0 cm, een vrij hard, zandig baksel met slecht geselecteerd kwartzand en scherpe kanten, die op basis van dikte, baksel en afwerking in de 16^e eeuw te plaatsen zijn. Het betreft zonder uitzondering gebroken bakstenen, waarbij van geen enkele de lengte bepaald kon worden. Ook ontbreken mortelresten. Het kan zijn dat de stenen zonder mortel in leem gevoegd verwerkt zijn geweest in de vulling van vakwerk wandvakken. In dat geval is het merkwaardig dat er geen enkele hele steen gevonden is. Dat is wel verklaarbaar als het gaat om stenen die bij nieuwbouw als bouwafval in de openliggende sleuf zijn gedumpt. Een enkele ouder mopfragment met een dikte van 6,5 tot 7 cm doet door het zwaardere, compactere baksel ouder aan en past op basis van de dikte in (de tweede helft van) de 14^e en 15^e eeuw. Daarnaast is een enkel fragment van een jongere handvormstenen aangetroffen met een dikte van 4,5 tot 5 cm, dat blijkens de vele mortelresten gebruikt is geweest in metselwerk voordat het in de bodem belandde. Het kan niet ouder zijn dan de 17^e eeuw en is mogelijk afkomstig van het naastgelegen Cremershuis (Marktstraat 3), waarin soortgelijke bakstenen verwerkt zijn. Een tweede

fragment van hetzelfde type baksteen is ten zuiden van de ingraving s1/s28 aangetroffen onder de fundering van de bestaande zuidgevel van Marktstraat 5.

In de vele dakpanfragmenten zijn twee soorten golfpannen herkenbaar. De pannen van zwaardere, ouder aandoende variant, waarvan slechts een beperkte hoeveelheid fragmenten aanwezig was, zou in de 16^e eeuw niet misstaan, en kan van het afgebroken huis afkomstig zijn. De meerderheid van de pannen met een fel oranje kleur en een overwegend iets dunnere wand, is vanaf de 17^e eeuw te dateren en kan gebruikt zijn bij de bouw van een nieuw huis. Bijzonder is een fragment van een Hildesheimer pan: een pan met vlakke goot, die met een rechte hoek overgaat in een rechtop staande zijsluiting. Dit type pan is vanaf de twaalfde eeuw vervaardigd in Noord-Duitsland in het gebied tussen Magdeburg, Braunschweig en Hildesheim en komt in Nederland zelden voor, met name in de IJsselsteden Zwolle, Kampen en Zutphen en in het Drentse Norg.¹⁴

Ook bijzonder is een fragment van een kacheltegel uit de 16^e eeuw. Dit wordt besproken in Hoofdstuk 5.3. Het tegelfragment is in de zwart humeuze grondlaag onder ingraving s1/s28 gevonden en kan afkomstig zijn uit het huis dat in de eerste helft van de 17^e eeuw is afgebroken. Omdat hier mogelijk sprake is van een druipgoot tussen twee huizen is niet uitgesloten dat het tegelfragment afkomstig is van een kacheloven in het zuidelijk aangrenzende huis op de plek van het huidige Cremershuis.

Behalve bakstenen en dakpannen zijn enkele fragmenten van plavuizen aangetroffen: een ongeglazuurd fragment in de ingraving s1/s28 en een fragment met een dof gesleten, gelig loodglazuur ter hoogte van de stortbult s420-422 aan de noordzijde van werkput 4.

Direct over de beerlaag s404 ligt in werkput 4 een deels meer dan 10 cm dikke vloer van groenige, matig zandige leem (s403). Deze heeft vermoedelijk nog tot het verbrande, afgebroken huis gehoord. De bovenzijde van de leem is op sommige plaatsen zwart ingebrand en over de vloer ligt een laag brandafval (s419), dat in zijn samenstelling vergelijkbaar is met het brandafval in s28, vulling 1. Het bestaat uit houtskool en verbrande leem met weinig baksteenresten en kan afkomstig zijn van een vakwerk wand. De relatie van leemvloer s403 met het brandafval in ingraving s28 is door latere verstoring niet bekend. Het is daarom niet zeker of het brandafval op de leemvloer (s419) en dat in de ingraving s1/s28-0 van dezelfde brand afkomstig zijn. Het laatste zou betekenen dat de beerlaag (s404/s28-1) en de stortbult (s20-s22) bij een oudere bouw fase of verbouwing van hetzelfde huis horen, waarbij de ingraving s1/s28 ten tijde van beide gebeurtenissen openlag.

In werkput 3 is de middeleeuwse stratigrafie tot vijf meter uit de zuidelijke zijgevel verstoord door een grote ingraving. De noordwand van de ingraving doorsnijdt de oudere lagen verticaal over een diepte van meer dan 60 cm tot in de ongeroerde ondergrond (C-horizont). Het vondstmateriaal uit de vulling vertoont overeenkomsten met dat uit de beerlaag s404 in werkput 4. Aangetroffen is de bodem van een glazen drinkbeker uit de eerste helft van de 17^e eeuw en een fragment van hetzelfde type baksteen met een dikte van 6 cm, dat in de beerlaag en de ingraving s28/s1 overheerst. Vermoedelijk is de ingraving bedoeld geweest voor een kelder, die bij de afbraak van het huis in de eerste helft van de 17^e eeuw is verwijderd.

Nieuwbouw in de 17^e eeuw

Op de afbraak van het (deels) verbrande huis in de eerste helft van de 17^e eeuw volgde de bouw van een nieuw huis: waarschijnlijk het huis van de latere Teusses.

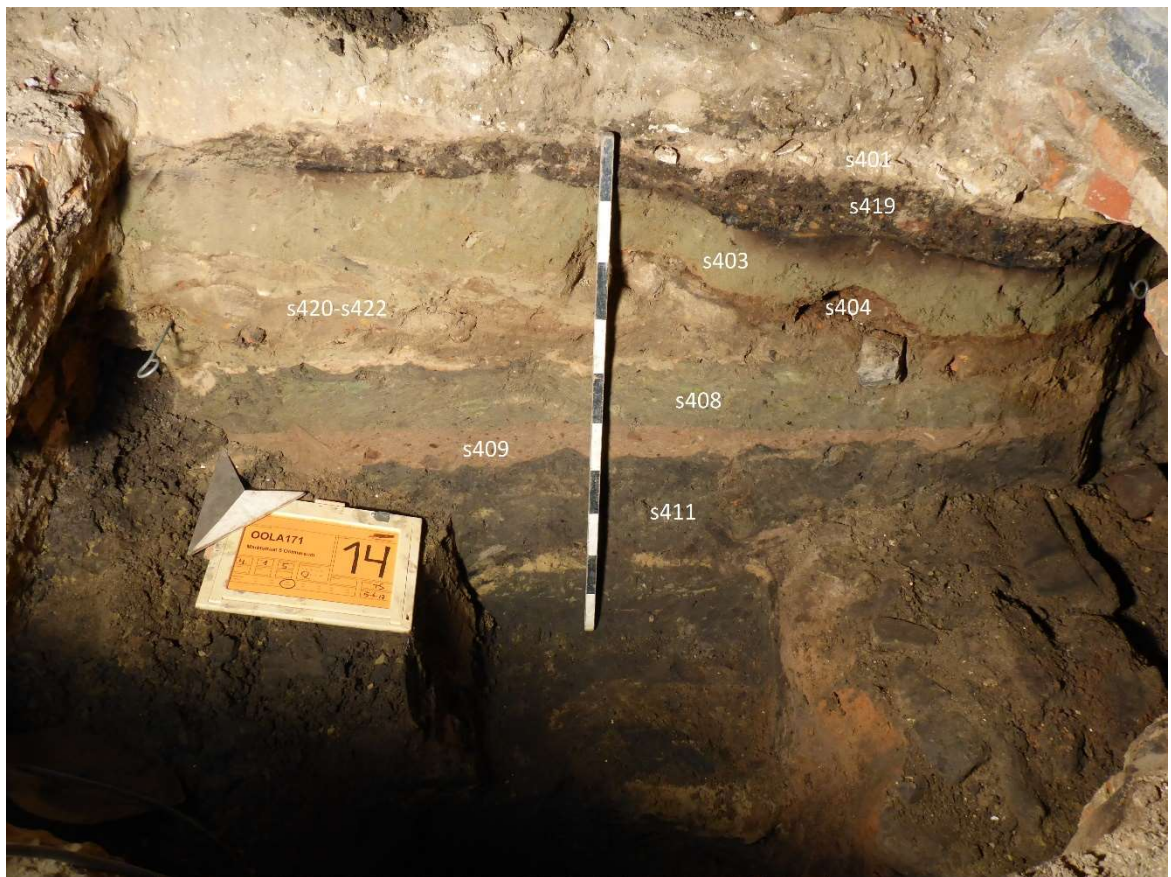
---

¹⁴ Mombers 2010.

Onder de bestaande zuidelijke zijgevel zijn de resten van een oudere fundering aangetroffen die bestaat uit grote zandsteenblokken die zonder mortel in een ingegraven sleuf zijn geplaatst (s29, profiel 3). De fundering is in 1900 hergebruikt voor de fundering van de bestaande zijgevel. Daarbij zijn de zandsteenblokken vrij gegraven, zoals blijkt uit machinale baksteen die daartussen is gevonden. Het is niet bekend bij welke fase de fundering is aangelegd, maar deze kan in het verleden herhaald opnieuw gebruikt zijn. Gelet op vergelijkbare funderingen van bestaande huizen in de omgeving en de bewerkte zandsteen zou deze fundering goed passen bij de nieuwbouw in de eerste helft van de 17^e eeuw. Net als de ingraving s1/s28 lijkt de fundering aan de straatzijde in het voorhuis ontbroken te hebben. De eerste vijf meter vanaf de straat is de huidige zijgevel op een baksteenfundering geplaatst (s9).

In werkput 4 ligt over de laag brandafval s419 een laag vrij schoon zand met schilvers zandsteen (s401, Afbeelding 14), die afkomstig zijn van de bewerking van zandsteen. Mogelijk houdt deze bouwafval laag verband met de aanleg van de zandsteenblokkenfundering s29.

Afbeelding 14. Profiel 5 in vak 1 van werkput 4.

5.3 VONDSTEN

Het vondstmateriaal omvat aardewerk, bouwkramiek, natuursteen, glas, metaal, verbrande klei en ijzerslakken. Tabel 1 geeft een overzicht van de aantallen vondsten per materiaalcategorie. Al het vondstmateriaal stamt uit de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd.

Een groot deel van de vondsten is in het vorige hoofdstuk besproken in samenhang met de context, waaruit ze afkomstig zijn. In dit hoofdstuk worden aanvullend enkele opmerkelijke vondsten belicht.

De beschrijving van de vondsten is te vinden in Bijlage 8.

categorie	aantal fragmenten
keramiek	127
bouwkeramiek	43
glas	70
natuursteen	5
metaal	7
verbrande leem/slak	9
dierlijk bot	21
Totaal	282

Tabel 2. Overzicht van de aantallen vondsten per categorie.

5.3.1 KERAMIEK

aardewerksoort	N
Badorf/Maaslands	1
Pingsdorf	1
Kogelpot	10
Blauwgrijs	9
Grijsbakkend	9
Roodbakkend	21
Witbakkend	1
Protosteengoed	1
Steengoed	11
Steengoed geglazuurd	3
Porselein	4
Industrieel wit	6
Kleipijp	10
Totaal	87

Tabel 3. Overzicht van de aardewerksoorten. 41 Fragmenten van één pot in blauwgrijs aardewerk zijn als één geteld.

Een overzicht van de gevonden aardewerksoorten is te vinden in tabel 3. Voor zover relevant is het aardewerk beschreven in hoofdstuk 5.2. In dit hoofdstuk wordt volstaan met enkele aanvullende opmerkingen.

Het middeleeuwse aardewerk is te verdelen in lokaal of regionaal vervaardigd aardewerk, zoals kogelpot, blauwgrijs en grijsbakkend aardewerk, en van buiten de regio geïmporteerd aardewerk, zoals Maaslands aardewerk, Pingsdorf aardewerk, protosteengoed en steengoed. Hoewel de fragmentaantallen klein zijn, lijkt het aandeel van het geïmporteerde aardewerk buiten dat wat voor agrarische nederzettingen gebruikelijk is te vallen. In de complexen uit de periode tot ongeveer het midden van de 14^e eeuw bestaat ongeveer een vijfde tot een kwart van de fragmenten uit geïmporteerde aardewerk, waar in agrarische nederzettingen in Oost Nederland een aandeel van minder dan 10 % gebruikelijk is. In de oudste lagen zijn drie fragmenten overwegend oxiderend gebakken kogelpot-aardewerk gevonden naast één fragment witbakkend aardewerk dat uit het Maasgebied of het Duitse Rijnland afkomstig (Afbeelding 155). Ook het fragment blauwgrijs aardewerk kan geïmporteerd zijn.

Afbeelding 15. Aardewerkfragmenten uit de lagen voorafgaand aan haard s20.

In de complexen uit de 14e-15e eeuw bestaat een derde tot de helft van de scherven uit steengoed.

Kogelpot aardewerk

De oudste vorm van lokaal of regionaal vervaardigd aardewerk behoort tot het kogelpot-aardewerk. Dit is gemagerd, handgevormd aardewerk dat tussen 800 en 1350 na Chr. voornamelijk lokaal is vervaardigd en genoemd is naar de voornaamste vorm: de kogelvormige kookpot met omgebogen rand. Al het aangetroffen kogelpotaardewerk is, in overeenstemming met eerdere vondsten uit de omgeving gemagerd met steengruis, dat uit veldkeien van de stuwwal vervaardigd zal zijn.

Kogelpot uit haard s20

In 11^e t/m 14^e eeuw komt naast het kogelpot-aardewerk blauwgrijs aardewerk voor. Dit is fijner gemagerd dan het kogelpot-aardewerk en gedeeltelijk handgevormd en gedeeltelijk op een draaischijf vervaardigd is blauwgrijs aardewerk. In dit type aardewerk zijn naast kogelpotten, ook kannen, kommen en potten op standringen vervaardigd. In de vulling van haardkuil s20 is een complete kogelpot in dit bakseltype aangetroffen (Afbeelding 16). De pot hoort tot een vormtype dat vooral in Noord-Duitsland voorkomt in de 14^e

eeuw, toen in grote delen van Nederland de kogelpot met bolle bodem al vervangen was door grapen op poten of standvinnen. De pot bestaat uit een met de hand gevormd bol lichaam en een apart, op een draaischijf vervaardigde hals met rand. Op de hals zijn op een langzaam draaiende schijf aan de buitenzijde horizontale groeven aangebracht. De korte, niet meer dan anderhalve centimeter hoge rand is op de draaischijf naar buiten gebogen en aan de binnenzijde voorzien van een dekselgeul. De buitendiameter van de rand bedraagt 22 cm. De aanhechting van de hals op het lichaam is goed te zien in een verdikking van de scherf en een knik in de wand. De diameter van de halsopening bedraagt 20 cm; de buitendiameter van de rand 22 cm. De hoogte van de pot is 25 cm; de grootste buikomvang 30 cm. Op tien centimeter onder de rand is in de wand een ronde doorboring aanwezig met een diameter van 6 mm (Afbeelding 16). Deze lijkt bewust van binnenuit aangebracht en wel secundair, nadat de pot gebakken was. Onbekend is waartoe de doorboring diende.

Afbeelding 16. De kogelpot uit haard s20. Rechts een detail van de wand met doorboring.

Kacheltegel

Een bijzondere vondst vormt een hoekfragment van een kacheltegel. Kacheltegels vormden de buitenbekleding van oorspronkelijk in leem gebouwde ovens voor de verwarming van een woonvertrek.

Het gevonden fragment behoort tot het type van de plaattegel (Afbeelding 17). Deze bestaat uit een in een mal gemodelleerde platte, vierkant of rechthoekige kleiplaat, waartegen aan de achterzijde een romplijst is aangebracht om de tegel in de kachelwand te kunnen vastzetten. De plaattegels vervingen vanaf ca. 1500 het oudere type van de nistegels en zijn kenmerkend voor de hele 16^e eeuw.¹⁵ De voorzijde was veelal rijkversierd, aanvankelijk in gotische stijl, in de tweede helft van de 16^e eeuw vooral in renaissancistische stijl.

Het aangetroffen fragment bevat een deel van de rand van de voorzijde, inclusief een hoek, waarop een lijst vier met vier geledingen is afgebeeld. Deze afbeelding en de hele vormgeving en afwerking van het fragment passen beter bij de gotische stijl uit de eerste helft van de 16^e eeuw, al is een datering in de tweede helft op deze gronden niet uit te sluiten. De voorplaat en de romplijst zijn vervaardigd uit naar geel neigende, oranje klei, die gemagerd is met, mogelijk van nature in de klei voorkomend, zeer fijn, afgerond, wit kwartszand met een enkele, verdwaalde grovere korrel (tot 0,5 mm). De romplijst bestaat uit een 2,5 cm brede en 9 mm dikke, uit een plak gesneden kleireep, die tegen de achterzijde van een 6 mm dikke voorplaat is gedrukt. De zichtzijde is afgedekt met een twee millimeter dikke laag witte klei, waarover na het modelleren een groen loodglazuur

¹⁵ De Korte-de Wolf & Vrieling 2012, 60.

is aangebracht. Zowel de romplijst als de achterzijde van de voorplaat zijn, vóórdat beide tegen elkaar bevestigd zijn, gedeeltelijk bestreken met een dunne witte kleipap (engobe). De vondst van het fragment onder Marktstraat 5 is meerdere opzichten bijzonder. Voor zover bekend is het de enige kacheltegelvondst in Twente uit een burgerlijk stedelijke context¹⁶. De overige vondsten van kacheltegels in Twente komen allen uit adellijke contexten (kastelen adellijke stadshoven of havezaten) of kloosters. De meeste van deze fragmenten behoren tot de zogenaamde Warmtinktegels. Deze tegels zijn in het tweede kwart van de 16^e eeuw in de regio vervaardigd uit roodbakkende klei in een periode dat elders plaattegels al gebruikelijk waren. Hoewel het Ootmarsumse fragment ook uit roodbakkende klei is vervaardigd, hoort het niet tot de groep van de Warmtinktegels. Niet alleen betreft het een plaattegel, het buiten Twente gangbare type, ook is afdruk van de mal en de algehele afwerking fijner.

Hoewel kachelovens in de eerste helft van de 16^e eeuw buiten Twente voorkwamen in de huizen van de stedelijke elite van meestal grotere handelssteden, is de Ootmarsumse vondst in een burgerlijke context opmerkelijk. Het is onwaarschijnlijk dat het tegelfragment met opgebrachte grond vanuit de Commanderie van de Duitse Orde aan de andere zijde van de stad in de ophoging onder Marktstraat 5 terecht is gekomen. Bij archeologisch onderzoek op het Commanderieterrein zijn geen kacheltegelfragmenten aangetroffen die een dergelijke connectie voor het fragment uit de Marktstraat zouden kunnen ondersteunen. Ook lijkt het weinig voor de hand liggend dat overtallige afvalgrond van het buiten de stad gelegen Commanderie-terrein naar de intensief bewoonde Marktstraat is overgebracht.

Afbeelding 17: Fragment van een kacheltegel.

5.3.2 GLAS

Bij het onderzoek zijn twee fragmenten van glazen drinkbekers aangetroffen, die beide in de eerste helft van de 17^e eeuw voorkomen (Afbeelding 18). Glazen drinkbekers waren in deze periode relatief algemeen, maar worden in archeologische context toch vooral in hogere en middenstandsmilieus aangetroffen.

Daarnaast is een grote hoeveelheid fragmenten van wijnflessen aangetroffen uit de tweede helft van de 18^e eeuw, waarbij sommige exemplaren ook uit de eerste helft van de 19^e eeuw kunnen stammen. De wijnflessen zijn met zekerheid te relateren aan de

¹⁶ Ibidem.

wijnhandel van de familie Teusse. Scherven van deze wijflessen komen uit diverse contexten die samenhangen met de bouw van Hotel La Poste rond 1900. Kennelijk is bij de afbraak van het huis van de Teussens de nog aanwezige voorraad wijflessen in de grond verdwenen. Het is niet ongevoon dat wijflessen zeer lang hergebruikt worden en dat daardoor vele zolang bewaard blijven. Nog heden ten dage worden in Franse wijnkelders soortgelijke wijflessen gevonden.¹⁷

Behalve één fragment van een fles van paars glas, zijn alle flesresten afkomstig van in groen gas geblazen flessen. Het overgrote deel hoort tot de bolle flessen van het type 'paardehoef' met een hoog opgestoken ziel en een konische hals. In bijna alle gevallen is de ziel zes cm hoog en de (bodem)diameter 15 cm. Het glas is meestal bruinig groen. Daarnaast zijn ook delen van enkele cilindrische exemplaren gevonden met een diameter van ca. 10 cm.

Afbeelding 18. Fragmenten van wijflessen uit de tweede helft van de 18^e tot vroege 19^e eeuw.

---

¹⁷ E.Dikken, *Glazen flessen*, <http://www.oudekerstversiering.nl/history/zad/flessen.htm>.

6 CONCLUSIE

6.1 CONCLUSIE

Het onderzoek heeft een ca. 1,25 meter dik, stedelijk bewoningspakket aan het licht gebracht uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Anders dan op de 50 meter zuidwestelijk gelegen onderzoekslocatie aan de Schiltstraat is onder dit pakket Oud Dekzand aangetroffen dat onder poolomstandigheden door wind en sneeuwsmelt is afgezet. Over dit ongeroerde moedermateriaal ligt een begraven akker of pre-stedelijke nederzettingsslaag, die door enkele aardewerkfragmenten uit deze en de daarop volgende laag in de 10^e tot 11^e eeuw wordt gedateerd. Twee paalsporen kunnen uit dezelfde of een daarop volgende periode dateren. Na deze eerste nederzettingsslaag start in de 13^e eeuw, op zijn laatst rond 1300 de accumulatie van humeuze stadsophogingsgrond die kenmerkend is voor stedelijke contexten uit vooral de 12^e tot en met de 14^e eeuw. Aan het begin van de 14^e eeuw, kort voor de eerste verlening van stedelijke rechten, lijkt er dus al sprake van een nederzetting met stedelijke aard in de vorm van een intensieve bebouwing en bewoning. De stadsrechtverlening van 1325 volgt daarmee een bestaande situatie en spreekt ook over een bevestiging van eerder verleende rechten. Er mee rekening houdend dat zich dan al ophoging heeft ontwikkeld die al door bebouwingssporen werd voorafgegaan, zal het begin van de bewoning langs de Marktstraat nederzetting zeker teruggaan tot het begin van de 13^e eeuw.

In de 14^e eeuw verrees op de onderzoekslocatie een huis met leemvloer, centraal gelegen haard en ondiep gefundeerde buitenwanden. Waarschijnlijk gaat het om eenzelfde vakwerkconstructie zoals die tot ver in de nieuwe tijd gebruikelijk bleef, gefundeerd op natuursteenblokken of veldkeien in een enkele decimeters ingegraven funderingssleuf. In de late 14^e eeuw of vroege 15^e eeuw volgt een periode waarin het terrein niet bebouwd was. Deze ontwikkeling loopt in lijn met de algemene ontginningshauze in de 12^e t/m de eerste helft van de 14^e eeuw, die rond 1347 uitmondt in de grote pestepidemie met een algehele terugval van bevolking en economische activiteit. In deze tijd, de tweede helft van de 14^e eeuw en het eerste deel van de vijftiende eeuw is in veel steden sprake van braakliggende terreinen.

In de 15^e eeuw volgt nieuwe bebouwing, nu in een 'schonere' setting met ophogingen en vlijlagen van gedolven een aangevoerd 'schoon zand of keileem in plaats van humeuze stadscompost. Ook komt er in deze tijd aandacht voor hygiëne. Onder meer beerputten en veldkeienbestratingen komen op, die schoongeveegd kunnen worden. Daarin past ook het verschijnen van 'schone' ophogingslagen. De burgerlijke wooncultuur komt tot ontwikkeling, waarin ook de opkomst van de kacheloven past en die van glasvensters. De verspreiding van 'stenen' vloeren van veldkeien of plavuizen, die beter schoon te houden waren, zorgt voor de opkomst van kookpotten op poten in roodbakkend aardewerk. Van

al deze ontwikkelingen zijn bij het onderzoek op de locatie Marktstraat 5 aanwijzingen gevonden in de 15^e – 16^e eeuw. Bijzonder is de vondst van kacheltegelfragment uit de 16^e eeuw: tot nog toe het enige uit burgerlijke context in Twente. Kachelovens waren voorbehouden aan de elite en welgestelde burgers.

Een indruk van de materiële cultuur is verkregen uit het afval en bouw materiaal dat in de eerste helft van de 16e eeuw is gedeutoneerd bij de afbraak van een (deels?) verbrand vakwerkhuis en de daarop volgende nieuwbouw. Mogelijk is hier sprake van de gevolgen van één van de vele verwoestingen in de Tachtigjarige Oorlog. Puinstortingen, huisraad, enige tijd openliggende gaten, beerputten die gelegegd, of juist volgestort en verplaatst worden, zijn allemaal zaken die in diverse Oost-Nederlandse steden zijn aangetroffen in de periode van de late 16e tot vroege 17^e eeuw, met name in de wat meer gegoede straten.

Gedurende de gehele periode vanaf de 13^e eeuw lijkt de plaats goed aan te sluiten bij algemene ontwikkelingen, waarbij de materiële cultuur sterk beïnvloed is door het oostelijk aangrenzende Duitsland.

6.2 BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN

1. *Hoe en wanneer komen stadshuizen tot ontwikkeling?*
Terwijl een dichte stedelijke bebouwingsstructuur zich al in de 13^e eeuw ontwikkeld lijkt te hebben, passen de resten van het oudste blootgelegde huis uit de (eerste helft van) de 14^e eeuw al meteen bij een stadshuis met leemvloer en houtskelet of vakwerkconstructie op een ondiep ingegraven wandfundering. In de 15^e en 16^e eeuw zijn er allerlei aanwijzingen dat de bewoners van de locatie Marktplaats 5 meegaan in de ontwikkeling van de burgerlijke wooncultuur. Deze wordt in de eerste helft van de 17^e eeuw goed zichtbaar in de dump van afval van de afbraak van een huis.
2. *Welke rol speelde de 'stadslandbouw' in de stedelijke samenleving en in de ruimtelijke organisatie van steden? (NOaA 2.0-vraag 88)*
Deze vraag kan aan de hand van het onderzoek niet beantwoord worden.
3. *Binnen welke context, wanneer en op welke wijze werden bouwmaterialen hergebruikt? (NOaA 2.0-vraag 112)*
De fundering van los in de bodem ingegraven zandsteenblokken voor een vakwerkconstructie uit de 17^e eeuw is rond 1900 hergebruikt als fundering van de bakstenen zijgevel van Hotel La Poste. Uit eerdere funderingssleuven is het funderingsmateriaal verwijderd, mogelijk om te kunnen hergebruiken
4. *Wat is de aard, datering, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*
De archeologische resten bestaan uit een stratigrafie van ophogings- of egalisatielagen, leemvloeren, looplagen, afbraak- en bouwlagen, onderbroken enkele paalsporen, kuilen, funderings-(uitbraak?)sleuven, kelders en dergelijke, met onderaan een akkerlaag. Dit pakket dateert vanaf de 10^e of 11^e eeuw, eventueel 12^e eeuw en is buiten de aanwezige kelders behoorlijk gaaf bewaard. In totaal drie, historische kelders hebben op naar schatting 40 % van het huisoppervlak de stratigrafie verstoord.
5. *Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten en wat is hun datering en conservering?*

Aangetroffen zijn aardewerk, glas, bouwkeramiek in de vorm van bakstenen, dakpannen, plavuizen en verbrande wandleem, natuursteen, metaal, ijzerslakken en dierlijk botmateriaal. Het aardewerk dateert vanaf de tiende of 11e eeuw en bestaat, met uitzondering van één complete, in 41 fragmenten gebroken pot, uit losse, relatief kleine fragmenten. Bakstenen en plavuizen dateren vanaf de late 14e of 15e eeuw, dakpannen vanaf de 16e eeuw en wandleem vanaf de 14e eeuw. Deze categorieën zijn over het algemeen goed geconserveerd. Afgezien van een enkele sterk geoxideerde ijzernagel uit de vijftiende eeuw, dateert het metaal vanaf de eerste helft van de 17^e eeuw en is redelijk goed geconserveerd, net als twee smeedslakken uit de eerste helft van de 17^e eeuw. Het botmateriaal omvat verdwaalde splinters uit humeuze ophogingslagen uit de 13^e -14^e eeuw en weinig nauwelijks gefragmenteerde botten uit een 17^e- eeuwse beerlaag. Beide zijn matig geconserveerd en zacht/breekbaar. Natuursteen dateert vanaf de 13^e eeuw.

6. *In welke context zijn de vondsten aangetroffen? Zijn de vondsten te relateren aan sporen of ophogingspakketten?*
Een groot deel van de vondsten is afkomstig uit een beerlaag en puinstort uit de eerste helft van de 17^e eeuw. Een complete pot komt uit de vulling van een haardkuil. Daarnaast zijn de meeste vondsten afkomstig uit ophogings- egalisatie- en vloerlagen. Alleen enkele aanlegvondsten kunnen niet met zekerheid aan een specifieke laag worden toegeschreven.
7. *In welke mate is het bodemarchief binnen het plangebied verstoord door recente bodemingrepen?*
Buiten een kleine kelder uit ca. 1900 tussen werkput 3 en werkput 4 is de verstoring door recente bodemingrepen in de blootgelegde sleuven zeer beperkt. Het onderzochte oppervlak is echter klein.
8. *Wat kan er gezegd worden over de genese en de datering van de verschillende, antropogene en natuurlijke bodemlagen?*
De natuurlijke ondergrond bestaat uit Oud Dekzand dat gedurende het Pleniglaciaal onder poolomstandigheden is afgezet door wind en sneeuwsmelt. Het bovenliggende antropogene lagenpakket is ontstaan bij herhaalde nieuwbouw door accumulatie van stadscompost, afval en bouwmaterialen, zoals in vloeren en huiswanden verwerkte leem en vlijlagen van zand.
9. *Welke fasen in de bewoning en bebouwing van het kunnen onderscheiden worden en wat is de datering van elk van deze fasen?*
Na een eerdere fase van pre-stedelijke nederzettingsactiviteit in de 10^e of 11^e eeuw, is het aannemelijk dat een eerste bebouwingsfase met ingegraven palen zonder ophoging rond 1200 is begonnen en in de loop van de 13^e eeuw is gevolgd door een eerste ophogingsfase. In de 14^e eeuw wordt op de locatie een huis gebouwd; in de late 14^e of de eerste helft van de 15^e eeuw is de locatie een tijdlang niet bebouwd. In de 15^e en 16^e eeuw is opnieuw sprake van bebouwing op vlijlagen van schoon zand een keileem. In de eerste helft van de 17^e eeuw wordt na afbraak van een (deels) door brand verwoest huis het huis van de Teusses gebouwd dat tot 1900 heeft gestaan. Rond 190 is dit vervangen door Hotel La Poste.
10. *Wat kan er gezegd worden over de voedsleconomie (landbouw/ veeteelt/handel) en het leefpatroon van de bewoners in de diverse fasen aan de hand van dierlijke en botanische resten en eventueel andere vondsten?*
De aangetroffen keramiek en ander vondstmateriaal laten zien dat de bewoners van het begin af aan door alle fasen heen in contact stonden met ontwikkelingen buiten

de regio. Het geborgen botmateriaal is te weinig omvangrijk om uitspraken te kunnen doen over de voedsleconomie of het leefpatroon.

11. *Wat kan er gezegd worden over de materiële cultuur (o.m. de inrichting van de huizen) en de sociale status van de bewoners aan de hand van de vondsten en structuren?*
De materiële cultuur is sterk beïnvloed door de oostelijk aangrenzende Duitse gebieden. Het vondstmateriaal past bij een redelijk welvarend middenstandsmilieu. Uitzondering daarop vormt een kacheltegelfragment van een oven die alleen bij de bovenlaag van het stadspatriciaat, adel of geestelijkheid te verwachten is.
12. *Wat kan er gezegd worden over de functie van de aangetroffen gebouwen of gebouwdelen?*
Hierover kunnen aan de hand van het onderzoek geen zinvolle uitspraken gedaan worden.
13. *Wat kan er gezegd worden over de bouwwijze van de aangetroffen gebouwen, zoals de gebruikte bouwtechnieken en materialen?*
Vanaf de 14^e eeuw lijkt gebruik gemaakt van vakwerkbouw, waarbij de wanden gefundeerd waren op onbekend materiaal, waarschijnlijk veldkeien of zandsteen ingebed in ondiepe funderingssleuven van enkele decimeters diepte. Voor de vulling van de wandvakken is tot in de eerste helft van de 17^e eeuw leem gebruikt. Ook de vloeren waren tot in de 17^e eeuw van leem.
14. *Wat kan dit onderzoek zeggen over de archeologische potentie van de omgeving?*
Het onderzoek bevestigt de hoge verwachting voor dit deel van de Ootmarsumse stadskern op het aantreffen waardevolle informatie over de nederzittingsontwikkeling. De kelders van kleine omvang, die onder Marktstraat 5 zijn aangetroffen, wekken de verwachting dat ook op andere percelen naast de kelder(s) een intact en zeer informatief bodem archief behouden is. Een dergelijk onderzoek als het onderhavige kan met een beperkt aantal kleine sleuven of putjes al veel informatie opleveren over de tijdsdiepte van de bewoning van perceel en levert veel informatie op over de geschiedenis van een locatie.
15. *In hoeverre is een ontbreken van verwachte archeologische sporen te verklaren door het gebruik van bouwmethoden (stiepen, Schwellbalken) die geen sporen hebben nagelaten?*
De funderingen van vakwerk/houtskeletconstructies lijken in ondiepe ingravingen gezet te zijn waar zij veelal later uit verwijderd zijn, mogelijk om het (natuursteen?)materiaal te hergebruiken. Deze ingravingen zijn langs de randen van de leemvloeren bewaard gebleven door de herhaalde ophogingen en egalisaties. Stiepstenen zijn niet gevonden en lijken ook niet gebruikt te zijn – dit doet vermoeden dat er vanaf de 14^e eeuw met vakwerkbouw gewerkt is.
16. *Hoe verhouden de resultaten van het huidige onderzoek met die van eerder uitgevoerd onderzoek in de directe omgeving van het plangebied (o.a.. AB Schiltstraat, Synthegra 2012 & AB Westwal / Marktstraat, RAAP 2014)?*
Anders dan bij het onderzoek aan de Schiltstraat, waar de ondergrond uit keileem bestaat, is onder Marktstraat 5 dekzand aangetroffen. Voor het overige komen de resultaten van het onderhavige onderzoek overeen met de verwachtingen die op basis van de waarnemingen aan de Schiltstraat zijn gedaan. Bij het onderzoek op de hoek Westwal/Marktstraat is 16^e-eeuws muurwerk aangetroffen waarin dezelfde bakstenen zijn aangetroffen als in de vroeg 17^e-eeuwse puinstortingen onder Marktstraat 5.

7 LITERATUUR

Bartels, M., 1999, *Steden in scherven: vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250 - 1900)* Stichting Promotie Archeologie Zwolle.

Bergmann, R., 1993. *Zwischen Pflug und Fessel. Mittelalterliches Landleben im Spiegel der Wüstungsforschung.* Westfälische Museum für Archäologie, Münster/Westf..

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2.* Deltares-rapport 2008-U-R0881/A.

CCvD/SIKB, 2016. *Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse archeologie, versie 4.0,* www.sikb.nl

De Korte-de Wolf, R. de & H.Vrielink, 2012 *Status & Comfort. Kacheltegels uit Deventer en Zwolle,* Spa-Uitgevers. Zwolle

Mombers, H.F.J.H. 2010, *Mombers Dakpanengids.* Z.p.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters,* Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

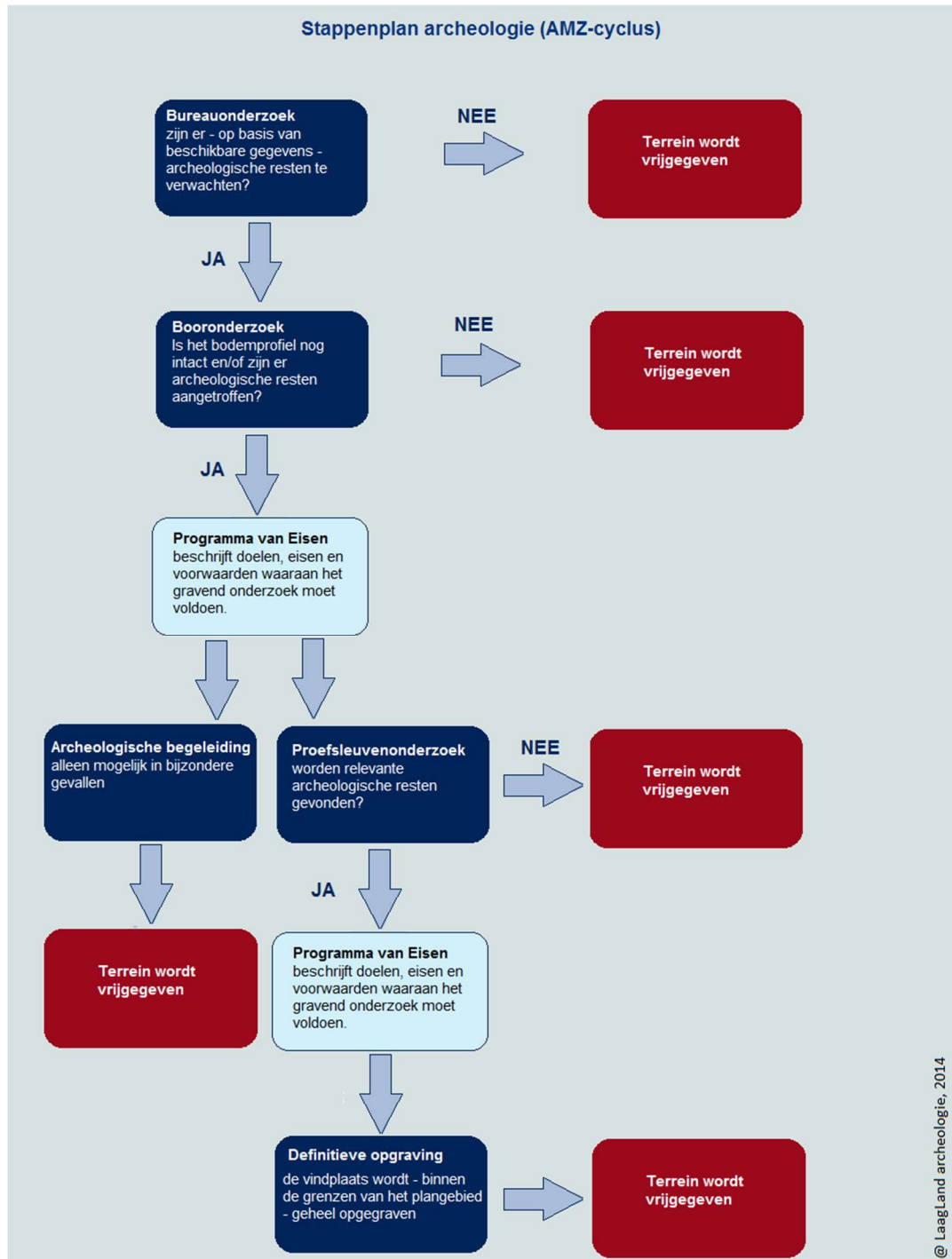
Oude Rengerink, H., 2017, *Programma van Eisen Marktstraat 5 – Ootmarsum (La Poste).* Laagland Archeologie, Ootmarsum.

Spitzers, T.A., 2000. *Archeologisch onderzoek Polstraat 69/71 te Deventer 1998-1999. 1100 jaar bouwen en leven in de Polstraat.* BAAC-rapport 99.006. Deventer 's-Hertogenbosch.

VVV, Vereniging ter bevordering van het vreemdelingenverkeer te Ootmarsum, 1930. *Geïllustreerde gids van Ootmarsum en omstreken.* Ootmarsum (www.kuiperberg.nl).

BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

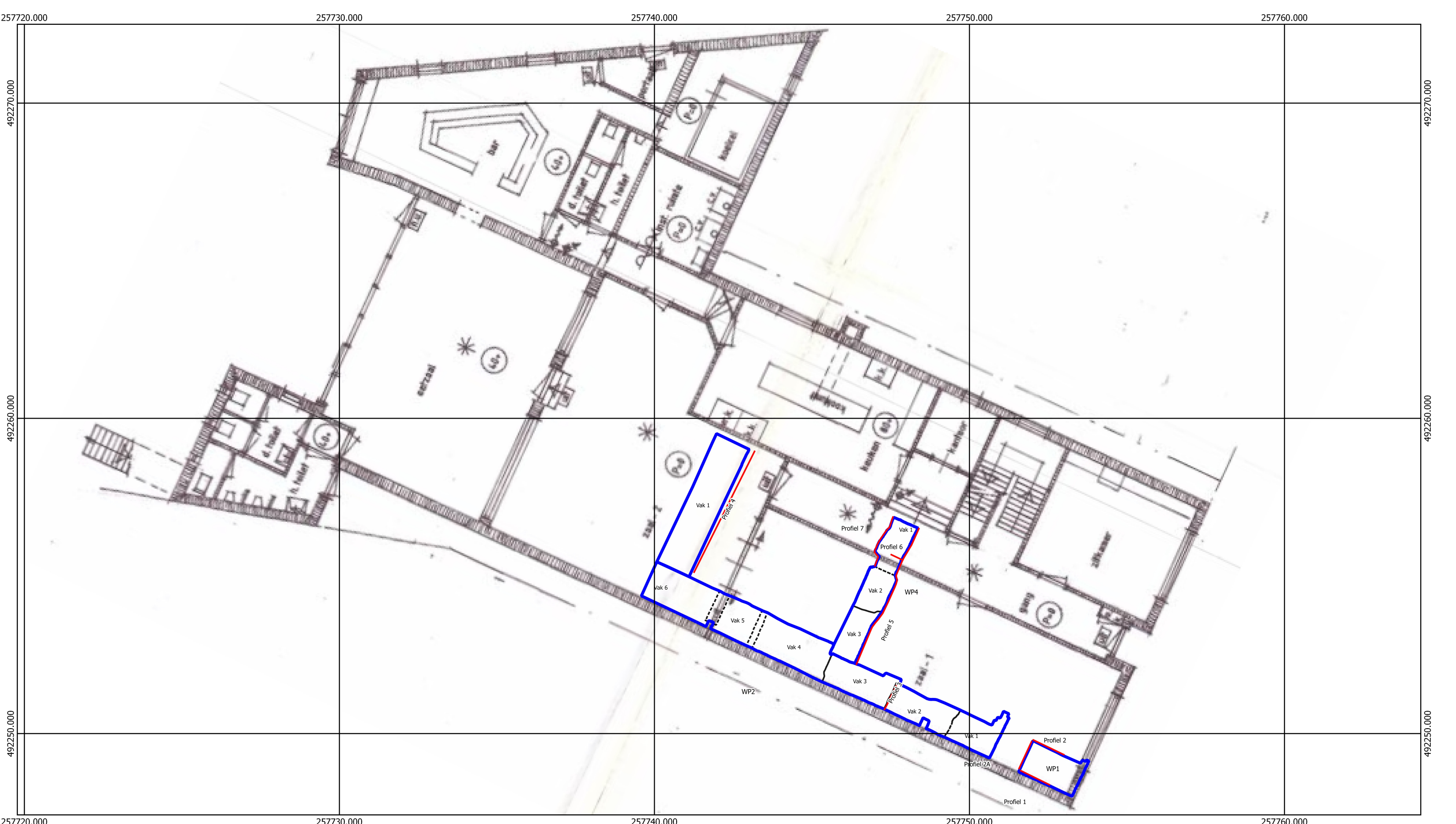
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden		Datering	
Nieuwe tijd	C	-1795	
	B	-1650	
	A	-1500	
Middeleeuwen	Laat	-1250	
	Vol	-1050	
	vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch	450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum	Jong	35.000
		Midden	250.000
		Oud	
	Laagland archeologie vof, 2016		

BIJLAGE 3 PUTTENOVERZICHT

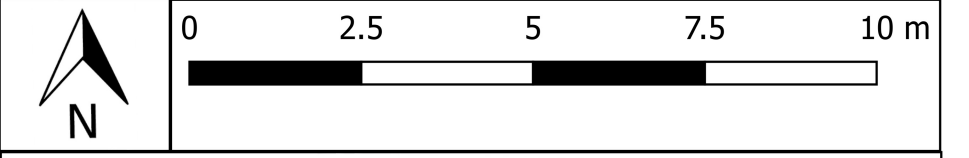
- 3A Putten op de bestaande gebouwindeling
- 3B Putten op topografische ondergrond
- 3C Putten op kadastrale minuut 1811-1832

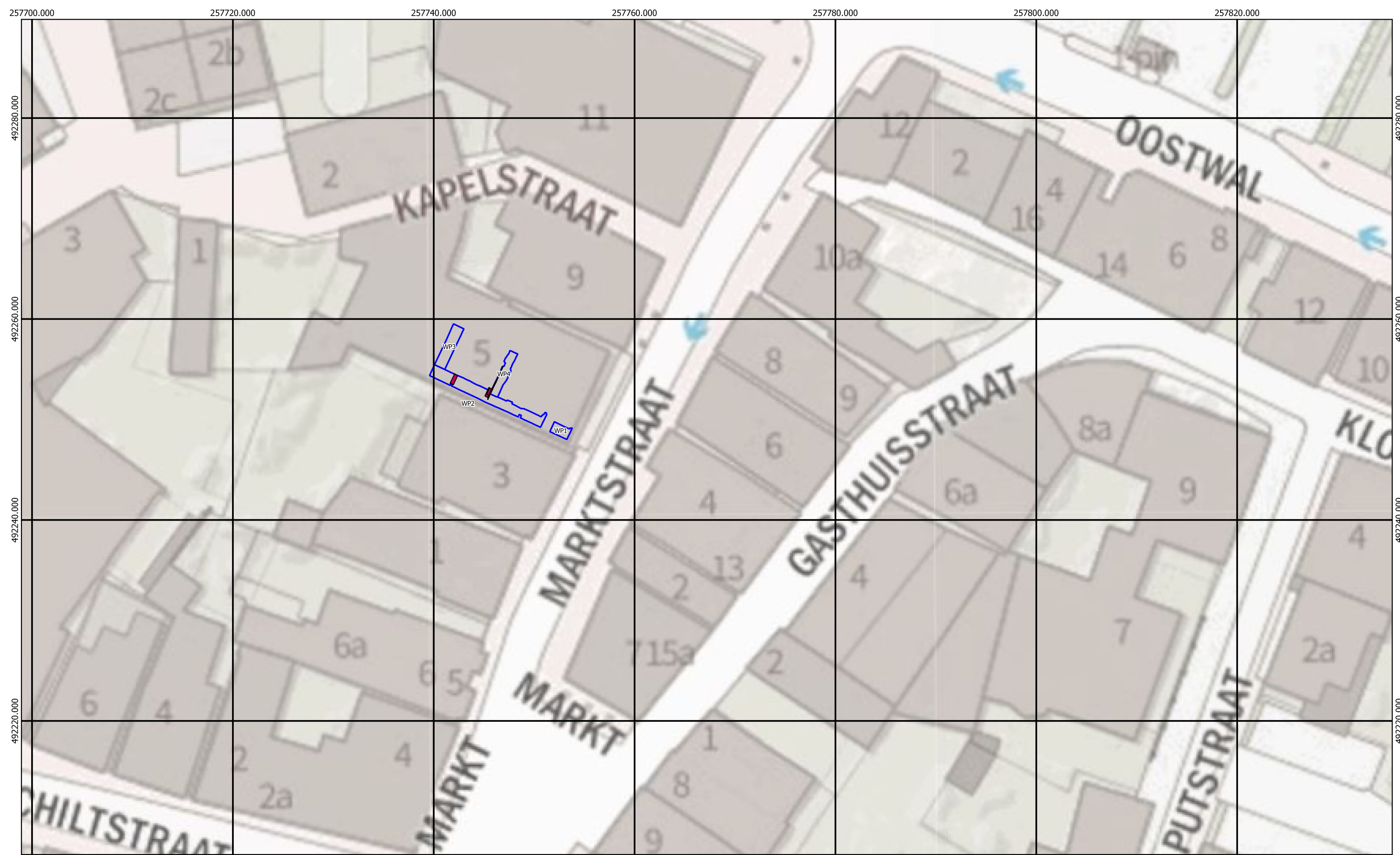

Ootmarsum Marktstraat 5

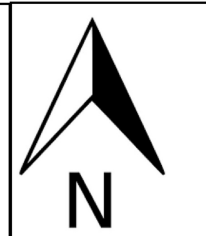
Puttenkaart

- Profielen
- Putgrenzen
- Vakgrenzen

Ootmarsum Marktstraat 5
 Topografische Kaart
 ■ Voormalige kelder
 □ Putgrenzen

Ootmarsum Marktstraat 5

Historische Kaart

- Voormalige kelder
- Putgrenzen

BIJLAGE 4 ALLE SPORENKAART

Ootmarsum Marktstraat 5

Alle sporen kaart

— Profielen	■ Baksteenfundering bestaand muurwerk	■ Pot in hard s20 (onder s18)
⋯ Vakgrenzen	■ Baksteenvloer kelder	■ Puinconcentratie S1
□ Putgrenzen	■ Beton	■ Veldkei
■ Baksteen	■ Haard, incl pot	■ Zandsteen
■ Baksteen voormalig muurwerk Hotel La Poste	■ Leenvloer	■ Opstap trap naar opkamer
	■ Paalkuil	

257746.000

257748.000

257750.000

492256.000

492256.000

492254.000

492254.000

257746.000

257748.000

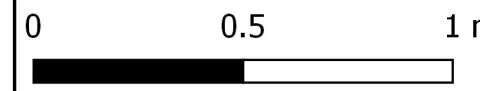
257750.000

Ootmarsum Marktstraat 5

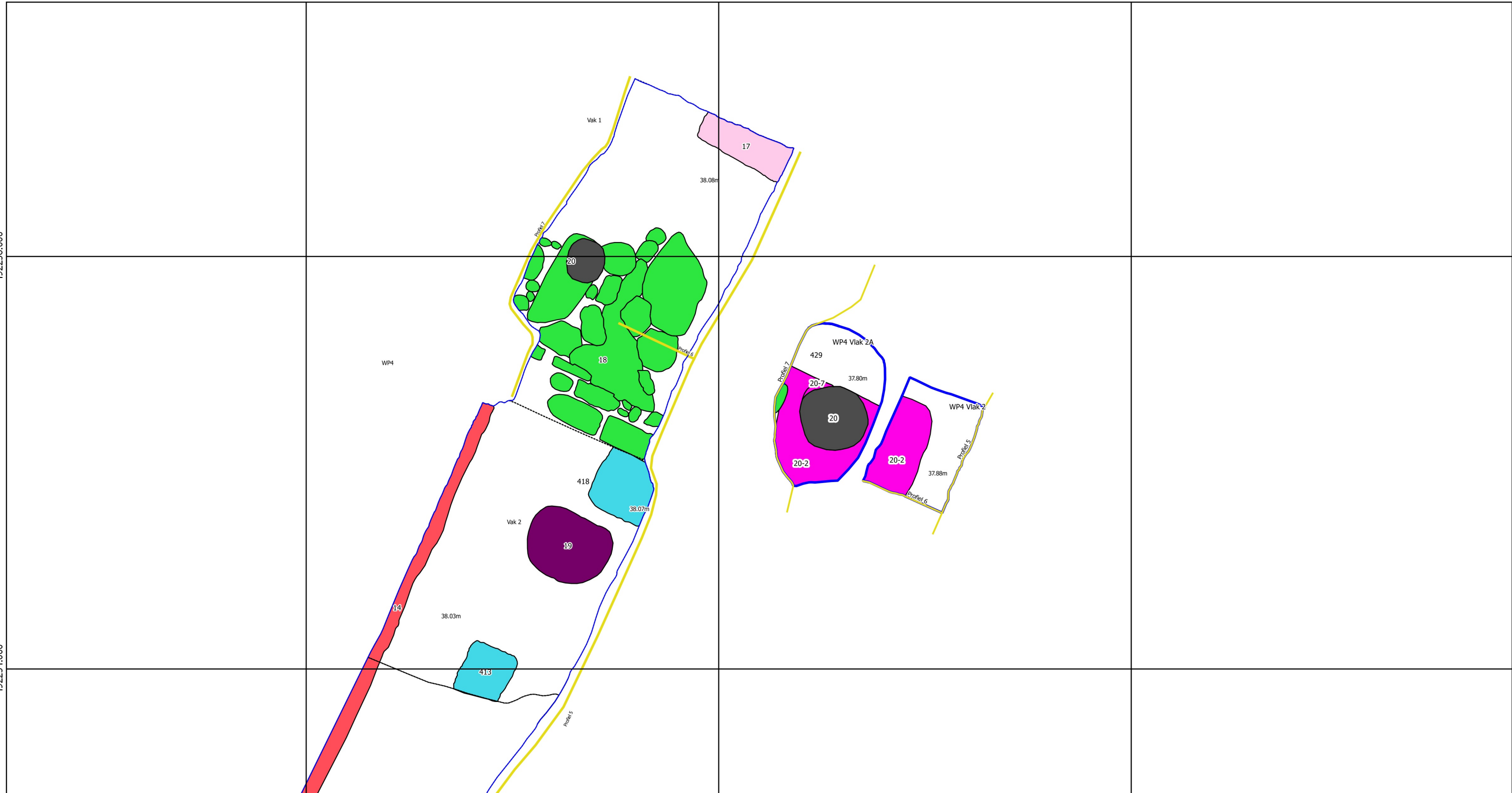
Detailkaart Werkput 4 vlak 2

- Baksteen voormalig muurwerk Hotel La Poste
- Leemvloer
- Paalkuil

- Veldkei
- Opstap trap naar opkamer
- Vlaktgrens
- Haard S20
- Pot in haard S20 (onder S18)
- Vakgrenzen
- Profielen

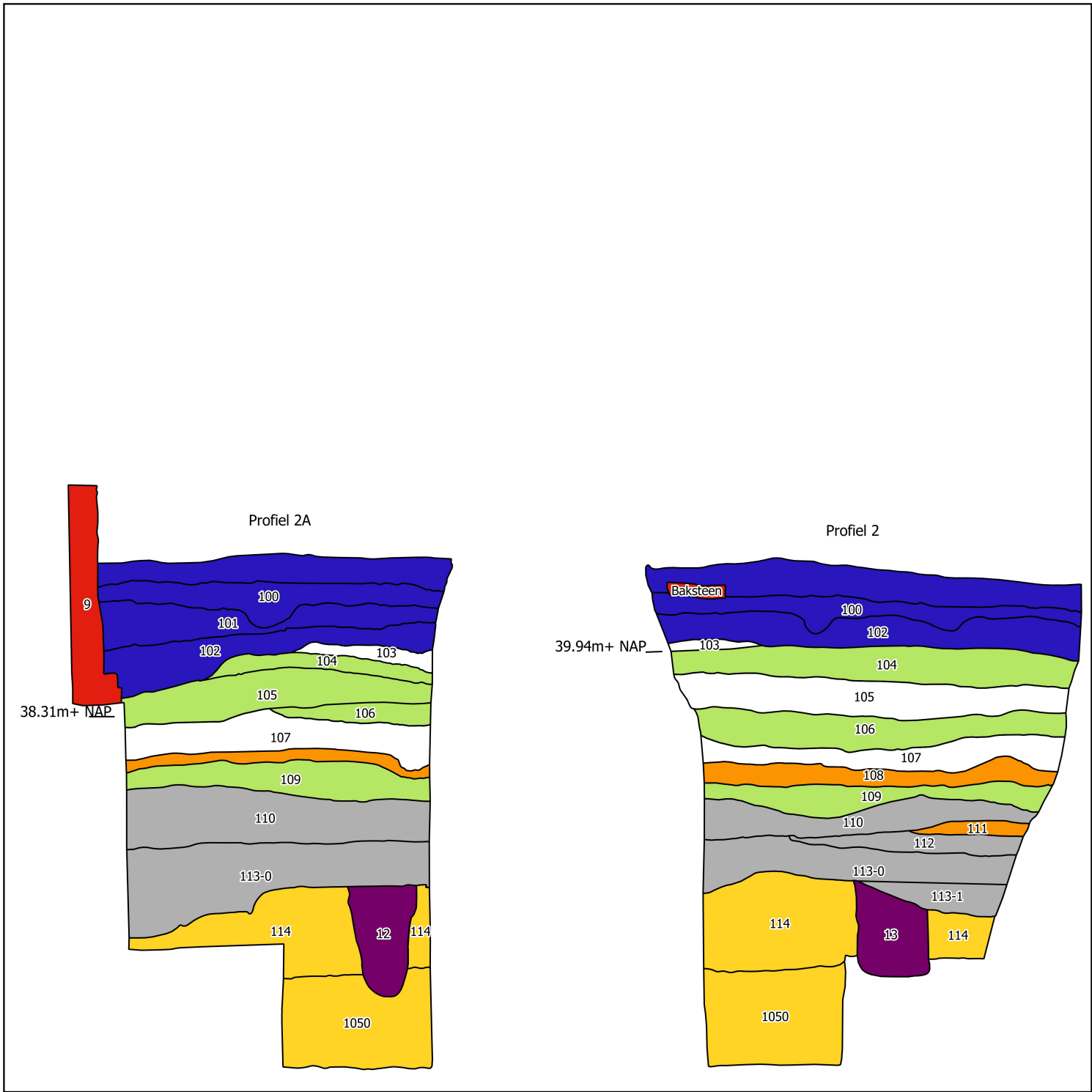

Laagland Archeologie VOF

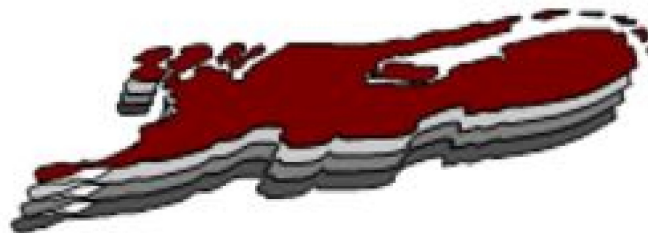
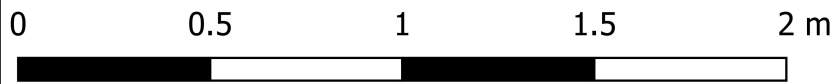
BIJLAGE 5 PROFIELEN

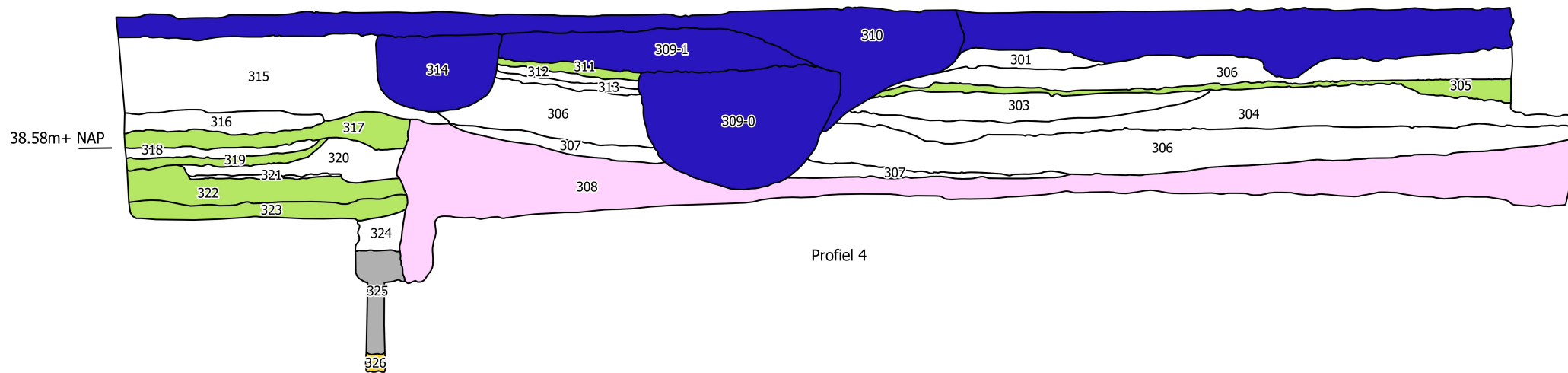
Ootmarsum Marktstraat 5

OOLA171 Profiel 2 & 2A

- Brandlaag
- Hotel La Poste vanaf 1900
- Humeuze Ophoging t/m 14e eeuw
- Leemvloer
- Muurwerk
- Ongeroerde Bodem (C-horizont)
- Paalspoor
- Overige Lagen

Laagland Archeologie VOF

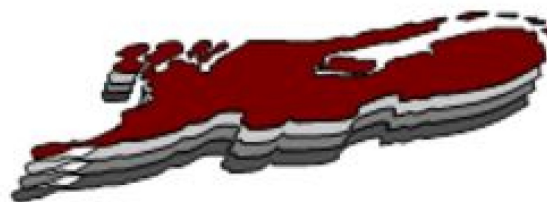

Ootmarsum Marktstraat 5

Profiel 4

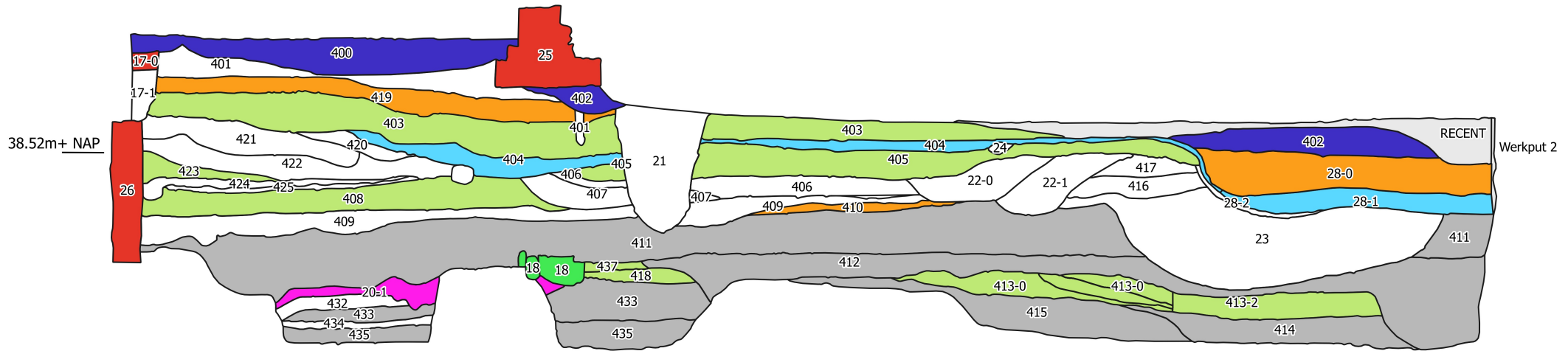
- Humeuze Ophoging t/m 14e eeuw
- Leemvloer
- Opvulling Kelder
- Overige Lagen
- Hotel La Poste sinds 1900
- Ongeroerde Bodem (C-horizont)

0 0.5 1 1.5 2 m

Laagland Archeologie VOF

Profiel 5

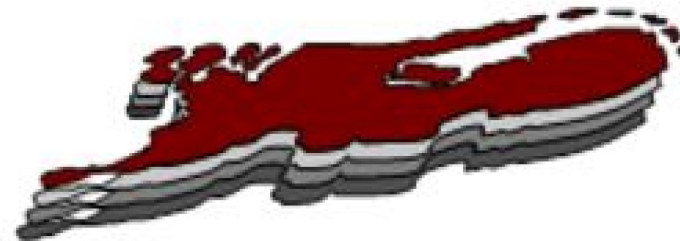

Ootmarsum Marktstraat 5

Profiel 5

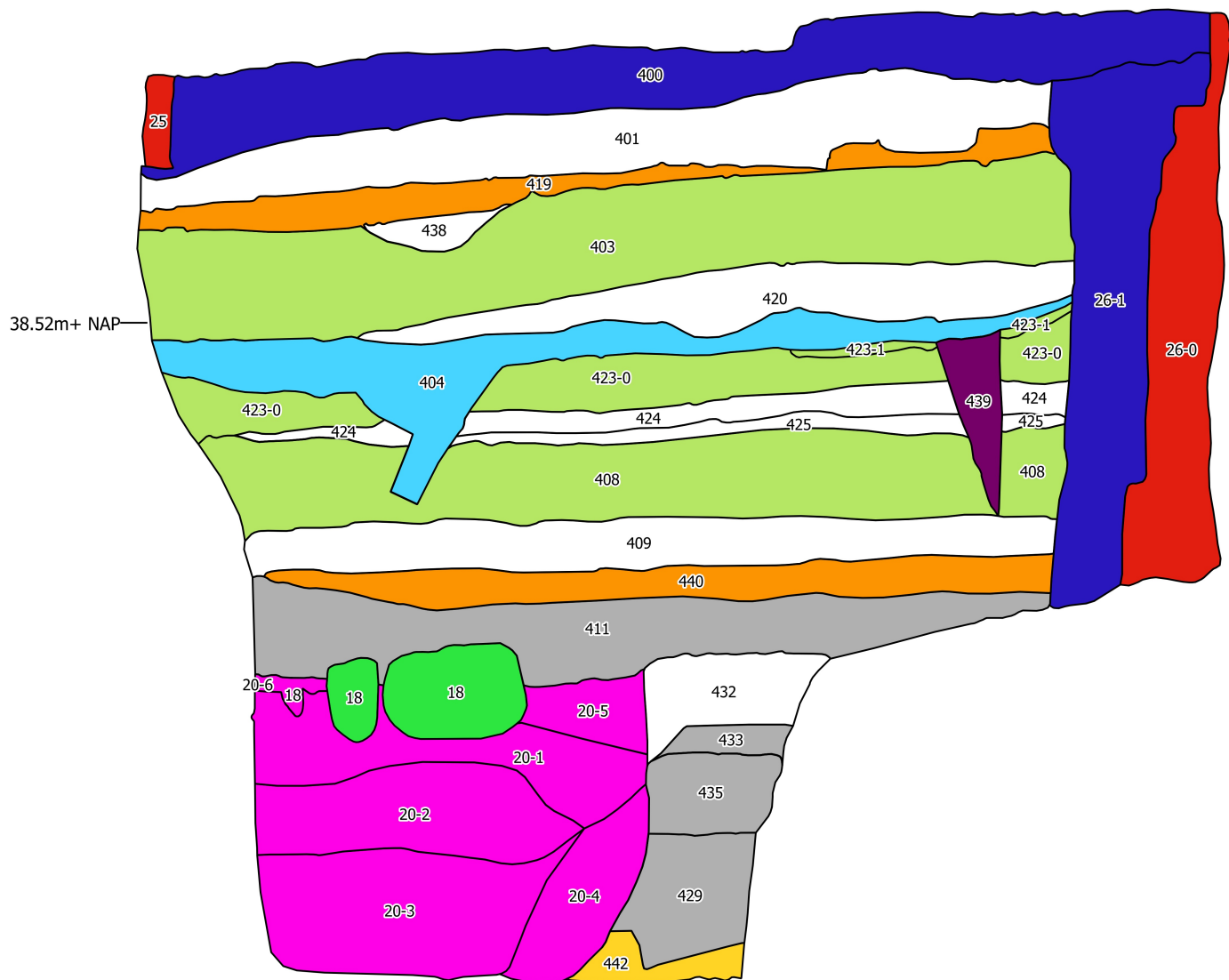
- Plaveisel S18
- Haard S20
- Brandlaag
- Humeuze Ophoging t/m 14e eeuw
- Leemvloer
- Muurwerk/Baksteen
- Beerlaag
- Overige Lagen
- RECENT
- Hotel La Poste vanaf 1900

0 0.5 1 1.5 2 m

Laagland Archeologie VOF

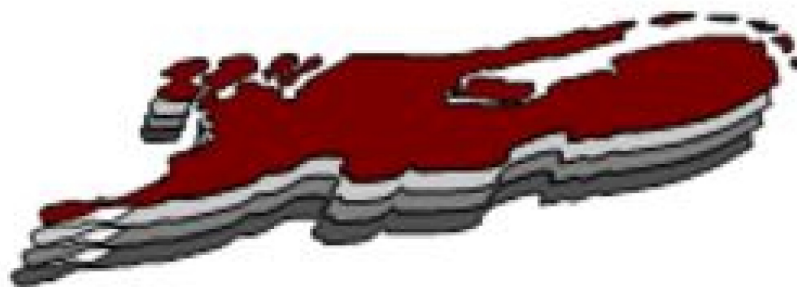
Profiel 7

Ootmarsum Marktstraat 5

Profiel 7

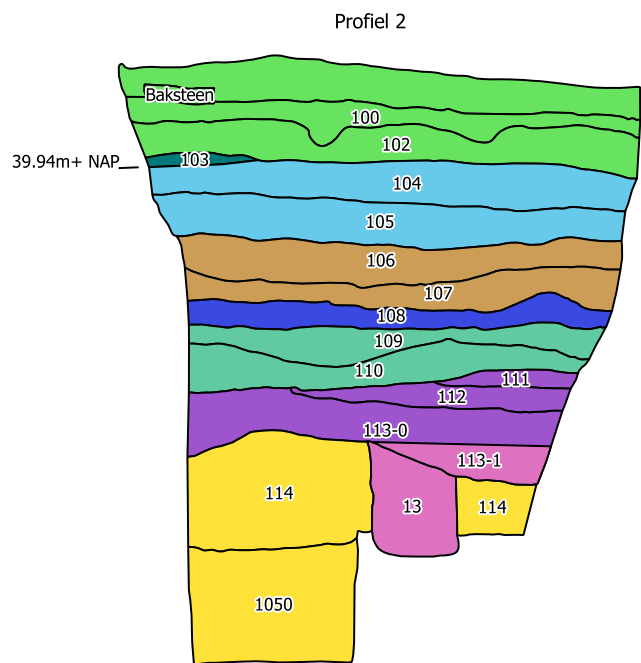
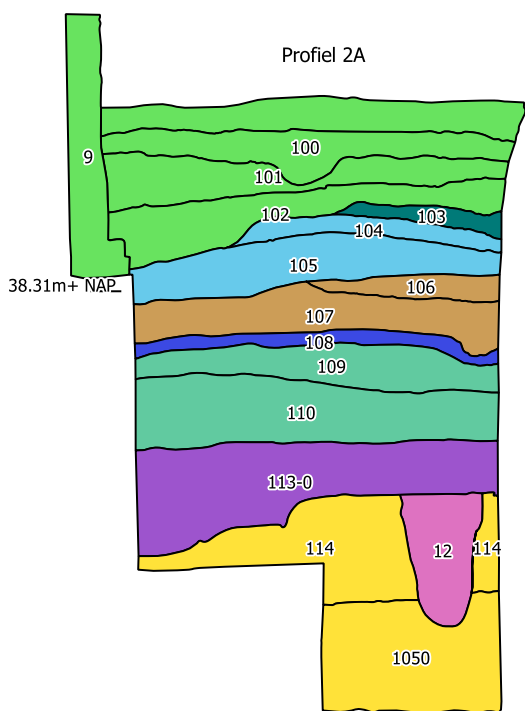
- Plaveisel S18
- Haard S20
- Brandlaag
- Humeuze Ophoging t/m 14e eeuw
- Leemvloer
- Muurwerk/Baksteen
- Paalspoor
- Beerlaag
- Hotel La Poste vanaf 1900
- Overige Lagen
- Ongeroerde Bodem (C-horizont)

Laagland Archeologie VOF

BIJLAGE 6 PROFIELEN MET FASERING

Legenda

Profielen 2 & 2A

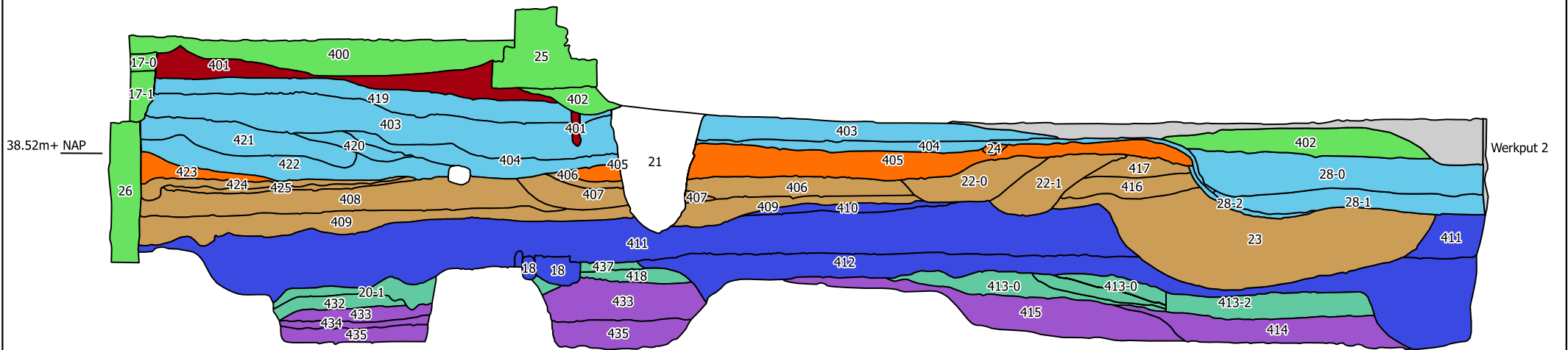
- Fase 1 (11e-13e eeuw)
- Fase 2? (13e-vroege 14e eeuw)
- Fase 3? (14e eeuw)
- Fase 3&4 (ca. 1350-1450)
- Fase 5? (15e-16e eeuw)
- Fase 6? (1e helft 17e eeuw)
- Fase 7? (17e-19e eeuw)
- Hotel La Poste vanaf 1900
- Ongeroeerde bodem (C-horizont)

0 0.5 1 1.5 2 m

Laagland Archeologie VOF

Profiel 5

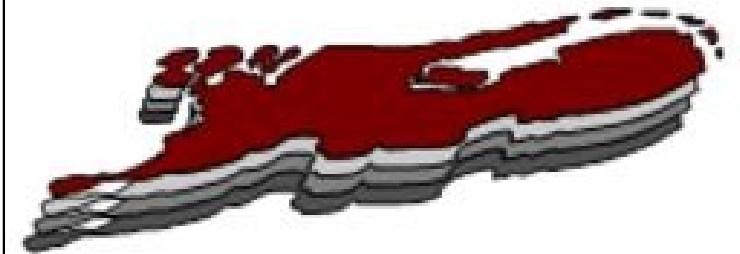

Ootmarsum Markstraat 5

Profiel 5

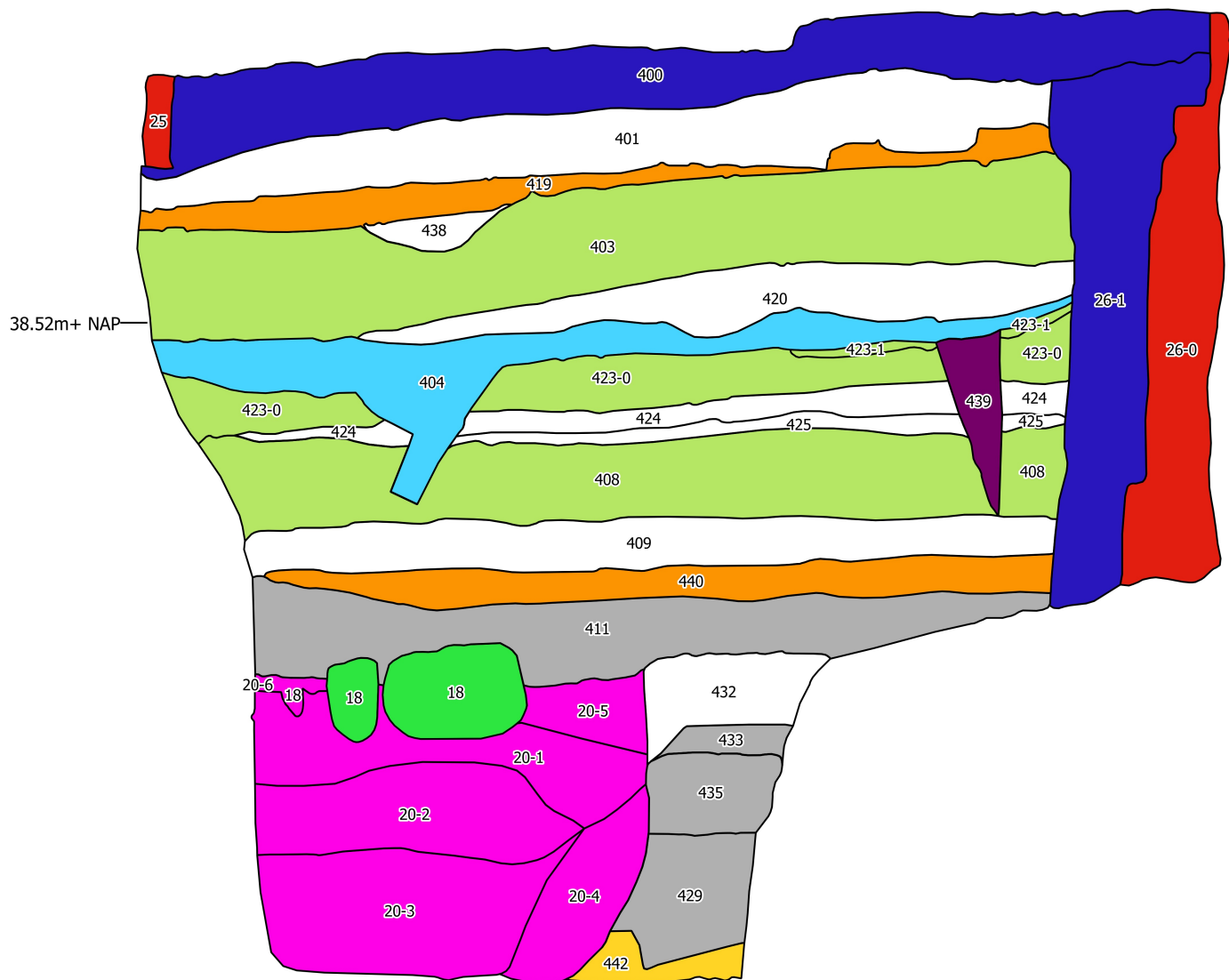
- Overige Laggen
- Fase 2 (13e-vroege 14e eeuw)
- Fase 3 (14e eeuw)
- Fase 4 (ca. 1350-1450)
- Fase 5 (15e-16e eeuw)
- Fase 6, vloer tot 1e helft 17e eeuw
- Fase 6 (1e helft 17e eeuw)
- Fase 7 (17e-19e eeuw)
- Hotel de La Poste vanaf 1900
- Recent

0 0.5 1 1.5 2 m

Laagland Archeologie VOF

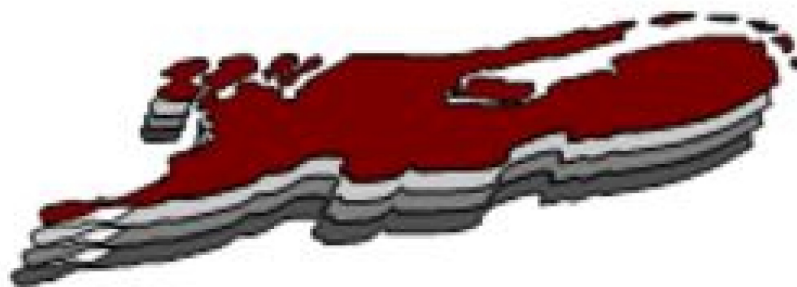
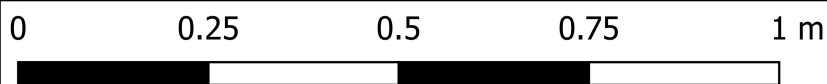
Profiel 7

Ootmarsum Marktstraat 5

Profiel 7

- Plaveisel S18
- Haard S20
- Brandlaag
- Humeuze Ophoging t/m 14e eeuw
- Leemvloer
- Muurwerk/Baksteen
- Paalspoor
- Beerlaag
- Hotel La Poste vanaf 1900
- Overige Lagen
- Ongeroerde Bodem (C-horizont)

Laagland Archeologie VOF

BIJLAGE 7 SPORENLIJST

spoor	wp	vlak	relatie	profiel	aard	?	opmerking spoor	vulling	textuur	humus	kleur	gevl	inluitsel	opmerking vulling
1	2	1		-	LG		puinlaag, concentratie baksteen, dakpan en veldkeien	0	X		rogr	ja		baksteen d.7cm, golfpannen
2	2	1		-	XXX		poer	0	STX		gr			veldkei
3	2	1		-	XXX	?	poer? Zandsteen + baksteen in zand 1 laag	0	BST; SZA		rogr			baksteen -x10,5x5
4	2	1	koud met s9	-	MR		22x11x5	0	BST		ro			handvormsteen laat; harde kalkmortel
5	2	1		-	XXX		poer	0	X		gr			
5	2	1		-	XXX		poer	1	BST		orro			handvormsteen 23x11x5; 23x10x5,5 kalkmortel
6	2	1		-	MR		portland	0	BST		grro/orgr			bst mach 20x10x5
6	2	1		-	MR		portland	1	X		or			
7	2	1		-	KEL		vloer kelder	0	BST		ro			23x11,4x-
7	2	1		-	KEL		onderste vulling kelder op vloer	1	z3s1	h3	zw		bs; sza	zandsteenschilver,
8	1	1	koud met s9	-	MR		fundering huidige voorgevel; 2x versnijding	0	BST		orro			handvormsteen 20x10,5x4,5; kalkmortel
9	1; 2	1	koud met s8	-	MR		fundering huidige zijgevel; 2x versnijding	0	BST		orro			handvormsteen 22x- x4,5; kalkmortel
10	2	1	ass. s14-s16	-	MR		voormalige achtergevel; 10 lagen: 48 cm	0	BST		orro			handvormsteen 21x11x4 kalkmortel
11	1	1		-			vervallen (lagenpakket 100-114)							
12	1	1		-	PK			0	Lz3	h1	bror	ja	hk(1)	
13	1	1		-	PK			0	Z3s1	h2	dgr	ja	lbrk(1)	
14	2	1		-	MR		fundering, deels keldermuur van s7	0	BST		ro			handvormsteen 22,5x10,5x4,5 harde kalkmortel
15	2	1		-	MR		muur van s7 en s16	0	BST		ro			handvormsteen 22x11,5x- harde kalkmortel
16	2		ass. s14-s15/deel v. kelder	-	WA		waterkelder; gecementeerd	0	BST		gr			
17	4	1	ass./jd s26	5	VL		opstap trap naar opkamer	0	BST		or; ro			vlakliggende bs, 1 lg.in gegr.harde cementmortel, op versnijding s26; 22x10,5x4,5 handvormsteen laat
17	4	1	ass./jd s27	5	VL		opstap trap naar opkamer	1	MO					mortelbed
18	4	1	jd s20; od 411	5; 6; 7	VL	?	Laag veldkeien: plaveisel	0	STX					overwegend graniet; blok SZA met richel mogelijk bewerkt
19	4	1			PK			0	Z3s1	h3	zw	ja	vkl (1) lbrk (2) ge.zbrk (2)	
20	4	2			HA			0	KAW					ingegraven pot
20	4	2		5; 6; 7	HA			1	Z4		grge-roze			roze verbrand/iets rood stof

spoor	wp	vlak	relatie	profiel	aard	?	opmerking spoor	vulling	textuur	humus	kleur	gevl	inluitsel	opmerking vulling
20	4	2		6; 7	HA			2	Z3		gewi/zw	ja	hk(3)	plaatselijk veel hk
20	4	2		6; 7	HA			3	Z3s1		zw/ge		lbrk (3)	gemengd; iets zand als vulling 1
20	4	2		7	HA			4	Z3s1	h2	dgr		hk(2)	inhoud pot = vulling 1-2-3
20	4	2		7	HA			5	Z3s1	h3	grzw	ja		nazakking 411?
20	4	2		7	HA			6	Z4		gr-zw		hkstof (3)	bovenin/vage overgang naar vulling 1
20	4	2		-	HA			7						vulling pot
20	4	2		-	HA			8	Z4/Z3		gewi/zw	ja	hk(2)	
21	4	0		5	KL	?	waarsch. verstoring achter profiel	0	Z3s1/Lz		gewi/gr/gn	ja		vulling van doorsneden lagen door elkaar gemengd
22	4	0		5	KL	?	locatie stiepenkei?	0	Z4		grge	ja		
22	4	0		5	KL	?	locatie stiepenkei?	1	Z4		grge	ja		identiek aan vulling 0
23	4	0		5	KL		= laag 409	0	Z3		beigebr	ja	brokje dbr.z en gewi.z.	
24	4	0		5	KL		locatie stiepenkei? In sleuf groter		Z4		grge	ja		
25	4	0		5; 7	MR		fundering bestaande gangmuur	0	BS					mach.baksteen 22x11x4,5 onderste laag, daarboven handvormst. hergebr.
26	4	1		5; 7	MR		buitenzijde kelder muur, zelfde fase als s25	0	BS					mach.baksteen 11x5 + handvormst. hergebr.-slordig gemetseld in harde gr.grofz.cement
26	4	1		5; 7	MI		insteek kelder muur	1	Z3s1		gr	ja	bs(1) sza(1)	
27	2	1		3	MR		fundering bestaande zijgevel: betonbalk	0	Beton		gr			
28	2; 4		id s1?	3; 5	KL			0	ZL	h1	rogr	ja	bs (2) hk (2) lbrk	
28	2; 4		id 404	3; 5	KL			1	Vz1		br		bs (2) odb (2) hk (1)	laag beer, loopt buiten kuil door als s404
29	2	1		3	MI		fundering van zandsteenblokken hergebruikt onder huidige zijgevel	1	Z3s1	h2	dgrbr		nst(3) bs(2) gls(2)	behakte zandsteenblokken; machinale baksteen
100	1	0		2; 2A	LG		mogelijk brandlaag met verspreid glas	0	Z3s1	h2	brzw	ja	hk(3) bs(2) stk (1) gls (2)	groot plakaat verbr.steenkool
101	1	0		2A	OPH			0	Lz3	h1	br	ja	hk(1)	
102	1	0		2; 2A	OPH			0	Lz3	h1	br	ja	hk(2)	fragment witte kalkpleister
103	1	0		2; 2A	OPH			0	Lz3	h1	br		bs(1) vkl(1)	
104	1	0		2; 2A	VR			0	Lz3		gr		hk(1)	
105	1	0		2; 2A	OPH			0	Z3s1		brgr	ja	lbrk	
106	1	0		2; 2A	VR		vloerrestant	0	Lz3	h1	grdgr	ja	hk(1)	
107	1	0		2; 2A	OPH			0	Lz3		grbr	ja	vkl(1) bs(1) hk(1)	fragment rode golfpan
108	1	0		2; 2A	BRL			0	Lz3	h2	zw		hk(3)	

spoor	wp	vlak	relatie	profiel	aard	?	opmerking spoor	vulling	textuur	humus	kleur	gevl	insluitsel	opmerking vulling
109	1	0		2; 2A	VR	?	ophoging?	0	Z3s1	h1	brgr	ja	vk1(1)	2 fragmentjes haardslak
110	1	0		2; 2A	OPH			0	Z3s1	h2	grzw		vk1(1) hk(1)	
111	1	0		2	BRL			0	Lz3		orzw	ja	vk1(3)	
112	1	0		2	OPH			0	Lz3	h2	grzw	ja	hk(2) vk1(1)	
113	1	0		2; 2A	OPH			0	Lz3	h3	dgrzw	ja	hk(2) vk1(1) lbrk(2)	
114	1	0		2; 2A	OPH			0	Lz3		lbr	ja	fe(3)	
201	2	0		3	OPH			0	Z3s1	h3	grzw			
202	2	0		3	VR		vloer+ looplaag	0	Ks3		gr			
203	2	0		3	VR		vloer+ looplaag	0	Ks3		gr			
204	2	0		3	VR		vloer, vuil uitlopend	0	Ks3		gegr	ja		
205	2	0		3	VR			0	Ks2		lge			
206	2	0		3	BRL			0	hk		zw			
207	2	0		3	LG		brandlaag/egalisatie/vloer?	0	vk1		or/gr	ja		bovenin hard ingebrand/versinteld
208	2	0		3	OPH			0	Z3s1	h3/h2	brgr/gr	ja	bs(1)	Baksteenfr. LMEB-NTA
209	2	0		3	OPH		ophoging/vlijlaag	0	Z3s1		grwi			
210	2	0		3	BRL	?		0	hk		zw		vk1-stof(1)	hk-brokken
211	2	0		3	LG			0	z3s1	h3	grzw		vk1-stof(3); bs	zw.z.+vk1-stof gemengd; bs; plavuiz 3 cm dik
212	2	0		3	LG			0	z3s1		gegr		bs	baksteen handvorm 11x6 (vnr.23)
213	2	0	ass.s6	3	LG		vlijlaag s6	0	Z3s1		dge			
214	2	0		3	OPH			0	Z3s1	h1	dgr	ja	bs (2) hk (2))	
215	2	0		3	OPH		ophoging/egalisatie	0	Z3s1	h3	grzw		hk (1)	onderin uitloop verbr.leemstof +hk-brokkjes vanuit einde laag 204
301	3	0		4	LG		verbouwingslaag	0	Z3s1		grge	ja	bs(1) pleister(1) ht(1)	
302	3	0		4	LG		vlijlaag	0	Z3s1		gewi	ja		
303	3	0		4	OPH		ophoging/egalisatie	0	Z3s1		grzw	ja		
304	3	0		4	OPH		ophoging/egalisatie (afbraak bouwsel met leem en iets baksteen)	0	Z3s1		gr	ja	lbrk(4) bs(1) mo(1) hk(1)	
305	3	0		4	VR			0	L		gegn			
306	3	0		4	OPH			0	Z3s2		(d)gr		mo(2) bs(2) hk(2) vk1(1) lbrk(1)	witte kalkmortel; bs tot 5 cm dik
307	3	0		4	OPH		egalisatie/uitvlakking	0	Z3s2		gr		hk(1) mo (1)	
308	3	0		4	OPH			0	Z3s2L1	h2	dgr	ja	hk(2) vk1(2) lbrk(1: grge) bs	golfpan, bakst., roodb.aw

spoor	wp	vlak	relatie	profiel	aard	?	opmerking spoor	vulling	textuur	humus	kleur	gevl	inluitsel	opmerking vulling
309	3	0		4	MU			0	Z3		ge		bs(3) sza	bs: mop+ mach.bakst.5 cm dik (20A), plavuis
309	3	0		4	MU			0	Z3s1		wi		bs(1) lmrk (gnge)	
310	3	0		4	REC			0	Z3s1		grge		strootjes	industrieel wit aw.
311	3	0		4	VR			0	Lz		gnge			bovenop loopniv.van gr.z.
312	3	0		4	OPH		egalisatie/uitvlakking	0	Z3s2		gr			
313	3	0		4	VR		bovenin laagje rood stof: verbouwing/afbraak	0	Lz		gnge			
314	3	0		4	MU			0	Z3s1		lgr		bs(4)	machinale bakst.
315	3	0		4	LG			0	Z3s1	h2	dgr/grzw		bs(1) hk(1) lmrk(1)	golfpan
316	3	0		4	LG		vlijlaag/uitvlakking	0	Z3		gewi			
317	3	0		4	VR		vloer eindigt 23 cm oostwaarts van profiel, loophorizont loopt door	0	Lz		gegr			
318	3	0		4	LG		vlijlaag	0	Z3		ge			
319	3	0		4	VR			0	Lz		gegr	ja		
320	3	0		4	LG		vlijlaag	0	Z3s1		wi			
321	3	0		4	VR		loopniveau	0	Vz1		br			
322	3	0		4	VR			0	ZL/LZ		gr/gnge	ja		
323	3	0		4	VR			0	Z3		lgn	ja	lmrk(2: gn) bs(1) mo(1) hk(1)	
324	3	0		4	OPH			0	Z3		gewi	ja		
325	3	0		4	OPH			0	Z3s1	h3	grzw		bs(1) hk(1)	zacht oranje baksteenbrokje (mop?)
326	3	0		4	C			0	Z3s1		lgr			
400	4	0	jd s17	5; 7	OPH		vlijlaag huidige vloer	0	Z3s1		gegr	ja		
401	4	0	od s26	5; 7	LG		bouwhorizont	0	Z3		gewi	ja	sza(3)	zandsteenschilvers
402	4	0		5	LG		uitvlakking/vlijlaag (bouw huidig gebouw)	0	Z3s1		ge		pleister (3), zw.z.brokjes (2);	splinters+brokjes wite kalkpleister; mach.bakst.
403	4	0		5; 7	VR			0	Lz2		gn		hk(1)	zw.verbr.brokje sza; 2 brokjes zw.verbr.bot (gr/middelgr.zoogdier); hk-brok 1 cm; golfpanfragm.rood
404	4	0	id s28-1	5; 7	LG		looplaag/egalisatie overgaand in kuil s28	0	Vz1		br		bs(2)	beer
405	4	0		5; 7	VR			0	Lz3		gegr	ja	vk(1) odb(1)	2 brokjes roodverbr.lm; 1 brokje bot
406	4	0		5; 7	OPH			0	ZL3/Lz3		gegr	ja		416 en 417 gemengd: gn+lge.gevlekt
407	4	0		5; 7	LG		egalisatielaag/vlijlaag	0	Z4s1		gewi		grind(2)	

spoor	wp	vlak	relatie	profiel	aard	?	opmerking spoor	vulling	textuur	humus	kleur	gevl	inluitsel	opmerking vulling
408	4	0		5; 7	VR			0	Lz3		gngr	ja	hk(2)	gn.leemkluitjes+gr.zandlensles
409	4	0		5; 7	OPH			0	Z3		lbr	ja		kluitjes dbr.z+ge.z
410	4	0	id 440	5	BRL			0	hk		zw			
411	4	1		5; 7	OPH			0	Z3s3	h3	dgrbr		lbrk(3) hk(1) vl(1)	kluitjes diverse leemsoorten; brokje bot groot zoogdier
412	4	0		5; 7	OPH		egalisatielaag	0	Z3s1	h3	zw		hk(2) vl(2); lbrk(2)	brokje baksteen, brokje verbr.zandsteen
413	4	0		5; 7	VR			0	Ks1		ge	ja		
413	4	0		5; 7	VR			1	Z3s1	h4	zw			looplaag
413	4	0		5; 7	VR			2	Ks1/Z3s1	h2	gegr	ja		verstoorde vloer/uitlooplaag; bij aanleg sleuf brandlaag/verbrande leemvloer
414	4	0		5; 7	OPH				Z3s1	h4	zw	ja	lbrk(2) hk(1)	
415	4	1		5; 7	OPH				Z3s1	h4	zw	ja	lbrk(1) hk(1) vl(1)	
416	4	0		5; 7	VR		evt.ophoging		Ks2/Lz1		gn/gr	ja		zw.looplaag op bovenzijde
417	4	0		5; 7	OPH		egalisatie?		Lz/ZL		gewi/gr	ja		
418	4	1		5	VR				KS2		grge	ja		bovenzijde iets ingebrand
419	4	0		5; 7	BRL		brandegalisatie		Z3s1	h1	dgrbr	ja	hk(3) vl(3) bs(1)	
420	4	0		5; 7	OPH		vlijlaag (egalisatie)		Z3s2		gegr	ja		
421	4	0		5; 7	OPH				Lz2/ZL2		grge/gegr	ja	bs(1) hk(1) grind(1)	kluitjes ge.zand
422	4	0		5	OPH				Z3s1		grge	ja	bs(1) vl(1) grind(1)	
423	4	0		5	VR				Lz2		grge			
424	4	0		5; 7	LG		vlijlaag		Z3		gewi			
425	4	0		5; 7	LG		looplaag		Z3s2	h1	dgr		hk(2)	
426	4	0					vervallen (=s20-1)							
427	4	0					vervallen (=s20-2)							
428	4	0					nummer niet gebruikt							
429	4	2A		7	OPH				Z3s2	h3	gr			
430	4	0					vervallen (= S20-2)							
431	4	0					vervallen (= 429)							
432	4	0		5; 6; 7	LG		vlijlaag		Z3		ge			in prof.7 vlekken zw.z3s1h3
433	4	0		5; 6; 7	OPH		egalisatie		Z3s1	h3	dbrgr	ja	lbrk(3)	kluitjes Lz2 gnge
434	4	0		5; 6; 7	LG		looplaag		Z3s1	h4	zw			
435	4	0		5; 6; 7	OPH				Z3s1	h3	grzw			splinter bot groot zoogdier
436	4						vervallen (=s20-3)							
437	4			5	BRL		looplaag bij haard s20		hk+vkl		orzw			0,8 cm dik vkl-stof op 0,8 cm dik hk-stof

Projectcode: OOLA171

Projectnaam: AB Marktstraat 5 Ootmarsum

spoor	wp	vlak	relatie	profiel	aard	?	opmerking spoor	vulling	textuur	humus	kleur	gevl	insluitsel	opmerking vulling
438	4			7	LG		looplaag op 408		as		gewi		hk(2)	
439	4				PK		paalpunt		V		br			houtpulp; holte gevuld met leem 421
440	4		id 410		LG		diverse looplaagjes		Z3s1	h3	zw		hk(3) vkl(2)	
441	4						vervallen (=429)							
442	4			7	C				Z3s2		grwi		grind (2) ro (1)	
1050	1	1		2; 2A	C	0		0	Z1s2		gr	0	mn(2)	

BIJLAGE 8 VONDST- EN DETERMINATIELIJST

Determinatielijst Aardewerk

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	baksel (ABR)	vorm	productieplaats	kleur	versiering	geglazuurd engobe	plaats glazuur	mag	R	W	B	D	G	aard D(ivers)	aantal	m.a.e.	daterings code	datering	opmerkingen	dikte mm	
1	4	1	0	1	100	0	Aanleg	INDUSWIT	iw-bor-10		wit	onderglazuurbeschildering blauw: chinees landschap met tempel	loodglazuur	inw+uitw							1	profiel compleet	1	1	NTM-NTL	1800-1920		
1	5	1	0	1	100	0	Aanleg	INDUSWIT	iw-bor-11?		wit		loodglazuur	inw+uitw		3	0						3	1	NTM-NTL	1800-1950	bord(en) met geknikte vlag met opgebogen gewelfde rand	
1	6	1	0	1	100	0	Aanleg	PORSELEI	ep-kop-4?			bovenglazuurbeschildering groen-rood-lila: gestileerd chinees plantmotief	loodglazuur	inw+uitw		1	2						3	1	NTM-NTL	1740-1900	capucijnerbruin uitw; licht gebogen, konisch rechtop staande rand	
1	7	1	0	1	100	0	Aanleg												9		steel	9		NTM-NTL	1750-1900	dun (3,5-5 mm)		
2	1	1	0	1	102	0	Aanleg	STGL	kan		lgr	rijk versierd: motiefstempels tussen reliefmédallions	zoutglazuur	uitw		1							1		NTM	1580-1635		
2	2	1	0	1	102	0	Aanleg												1		steel				1650-1940	dun		
4	1	1	0	1	107	0	Aanleg	STG	s1-kan	Siegburg	lgr	groeve halsbasis	blos/asglazuur	uitw		1							1		LMEB	1400-1500		
4	1	1	0	1	107	0	Aanleg	ROOD	open vorm				loodglazuur	inw		1							1		LMEB-NTM	1350-1700		
5	1	1	0	1	109	0	Aanleg	STG	s1-kan	Siegburg	lgr	gewelfde standring						1					1		LMEB	1300-1450		
6	1	1		1	111	0	Aanleg	STG			gr	cannelures						1					1		LMEB	1300-1400	zw.inslutsels in baksel	
8	1	1		1	113 (/114)	0	Aanleg	KGP			gr				kwartsgr			3					3	3	LMEA	1000-1350	weinig magering tot 3/2 mm	
8	1	1		1	113 (/114)	0	Aanleg	GRS			ro							1					1			1200-1500	d. rode kern zw.buitenzijde; hard bijna gesinterd baksel; standvlak met scherpe rand	
9	1	2		1	onder 3	0	Aanleg	ROOD	r-bor-11?	Nederrijns?		witte engobe inw.; rode groeve onder rand	loodglazuur	inw		1							1		NTM	1650-1850		
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	GRS	g-kom		zw				kwartsznd	1							1		NTA	1500-1675	vrij steile wand met rechtopstaande rand, naar buiten rond verdikt; klinkend hard baksel met veel fijn wit kwartszand	
12	2	2		3	28/212	1	Aanleg	ROOD	r-gra-91?				loodglazuur	inw		1							1		NTA	1600-1650	kraagrand	
12	3	2		3	28/213	2	Aanleg	ROOD	bord standvlak	Maasgebied ?	orge	in vorm gesneden plakken wit slib deels groen gegluazuurd (bladvorm)	loodglazuur	inw				1					1		NTA	1550-1650	vlak standvlak met afgezette rand	
13	1	2		5	16	0	Aanleg	GRS	kom		gr	cannelures uitw.				1							1			1500-1650	platte, iets schuin staande rand l	
14	1	2		6		0	Aanleg	STGL			grge		zoutglazuur	uitw			1						1		LMEB-NTA	1400-1650	d. geel buitenoppervlak met vage draairibbels	
15	1	2	1	4	7	1	Aanleg	ROOD	voorraadpot		orge		loodglazuur+fe.ox;	uitw			1						1		NTM	1750-1870	grote pot; bruin glanzend oppervlak;	
16	1	3	1	Prof 4	315	0	Prof	ROOD					witte engobe	uitw					1		oor	1		NTA-NTB	1600-1800	worstoor verticaal diam. 10 mm		
17	1	3	1	Prof 4	310	0	Prof	INDUSWIT	iw-kom1/5				loodglazuur	inw+uitw		1	1					2	1	NTB-NTC	1800-1950	profiel compleet		
19	1		1	Prof 4	308	0	Prof	ROOD					loodglazuur	inw+?			3					3	2	LMEB-NTB	1350-1850	1x ongeglazuurd;		
20	1	3	1	Prof 4	325	0	Boring	KGP			zw				kwartsgr		1					1		VMEC-LMEA	800-1200	vrij veel iwit kwartsgruis tot 2 mm; grbr/lbr oppervlak		
24	906	2		Prof 3	201-204	0	Prof	KGP			brgr				steengr		1					1		VMEC-LMEA	800-1250	steengruis div.grootte tot 3 mm		
26	906	2		6	306	0	Prof	STGL	kan	Siegburg	lgr	rijk versierd: reliefbanden met kerfsnee-vlakken	zoutglazuur	uitw			1					1		NTB	1580-1635			

Determinatielijst Aardewerk

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	baksel (ABR)	vorm	productieplaats	kleur	versiering	geglazuurd engobe	plaats glazuur	mag	R	W	B	D	G	aard D(ivers)	aantal	m.a.e.	daterings code	datering	opmerkingen	dikte mm
27	1	2		3	vgl 100	0	Aanleg	PORSELEI	bord			onderglazuurbeschildering blauw; br.lijn op rand	loodglazuur	inw+uitw		1						1		NTB	1700-1900		
28	1	2		3	211	0	Aanleg	ROOD	bord			geel slib lijnen op spiegel	loodglazuur	inw			1					1					
28	2	2		3	211	0	Aanleg	ROOD	grape ?				loodglazuur	inw+ spaarzaam uitw			1					1		LMEB-NTA	1450-1650	uitw.dikke zw.aanslag etensrest	
31	1	4	0	1	404	0	Aanleg	ROOD	grape ?				loodglazuur	inw+ spaarzaam uitw			2					2	1	LMEB-NTA	1450-1650	glazuur iets bruinig + ijzerspikkels; uitw. Verbrand+roetaanslag	
32	1	4	0	2	404	0	Aanleg	GRS			ro						1					1		LMEB	1200-1500	rode kern, dgr.buitenzijde ;hard bijna gesinterd baksel; mogelijk secundair rond gehakt tot speelschijf diam.5 cm.	
32	2	4	0	2	404	0	Aanleg	GRS			zw						1					1		LMEB-NTA	1200-1650	hard bijna gesinterd baksel; plaatselijk zilvergians uitw.	
32	3	4	0	2	404	0	Aanleg	ROOD					loodglazuur	inw			1	1	1		oor	3		LMEB-NTA	1400-1700	verticaal worstoor 20 mm; hoekknik bakpan/kom	
34	1	4	0	1	408?	0	Aanleg	ROOD	r-stk-16?				loodglazuur	inw+ spaarzaam uitw					1		steel	1		LMEB-NTA	1500-1550	datering vgl.Oldenzaal-Agnesklooster	
35	1	4	0	3	28	1	Aanleg	GEWI	bord; indet		ge		loodglazuur	inw+ spaarzaam uitw		1		1				2	2	NTA	1600-1650	zw.insluitsels; donkergeel oppervlak; rand grge.onverdikt met lichte dekselgeul diameter 15 cm	
35	2	4	0	3	28	1	Aanleg	ROOD	kom?		orro	geelwitte sliblaag inw	loodglazuur	inw		1		1				2	2	NTA	1600-1650	wandfr.inw.geel; randfr. Ongeglazuurd	
36	1	4	0	1	411	0	Aanleg	GRSH			ro/zw	gelobde standring					1	1				2		LMEA-LMEB	1175-1350	bodem rode/zw. kern zw.oppervlak; hard bijna gesinterd baksel met slecht geselecteerd wit kwartszand; wandfr lgr.kern, brzw zijden, inw.witte aanslag, uitw roet	
39	1	4	2	1	20	0	Afwerken	GRSH	kogelpot		dgr	vage draairibbels op hals			kwartszand	6	35					41	1	LMEA-LMEB	1175-1350	compleet; oppervlak gr-zw.; zandig baksel met slecht geselecteerd afgerond wit zand; bol handgevormd, sporen van rollenopbouw; hals+rand langzaam gedraaid+ opgezet (verdikking); rand kort, iets naar buiten rechtop staand, afgerond, nauwelijks verdikt, lichte dekselgeul inwendig, hoogte 26 cm; halsdiam.inw.19,5 cm; buikdiam.30cm	6-7
40	1	4	1	1	404	0	Prof	ROOD		Ochtrup?	or	cannelures inw+vaag uitw.	loodglazuur+fe.ox;	inw			1					1		NTA-NTB	1580-1700	fijn, slecht geselecteerd wit kwartszand; bruin gespikkeld glazuur; uitw zw.oppervlak; vgl.steelkommen prod.afval Ochtrup-Brookstr. (Elling 1998)	
41	1	4	1	1	408	0	Prof	STG		Siegburg	gr		grbr.zweem	uitw			1					1		LMEB	1275-1400	onvolledig gesinterd; ongemagerd	
42	1	4	1	1	411	0	Prof	STG	kan	Siegburg	gegr		rode blos	uitw			1					1		LMEB	1375-1550	bovenkant laag; ribbel	
42		4	1	1	411	0	Prof	STG		Siegburg	gegr						1					1		LMEB	1350-1450		

Determinatielijst Aardewerk

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	baksel (ABR)	vorm	productieplaats	kleur	versiering	geglazuurd engobe	plaats glazuur	mag	R	W	B	D	G	aard D(ivers)	aantal	m.a.e.	daterings code	datering	opmerkingen	dikte mm
42		4	1	1	411	0	Prof	GRSH			gr	gelobde standing					1	1				2		LMEA-LMEB	1175-1350	1 wandfr. Kgp-laai; standing gr.kern zw.zijden (grijsbakkend gedr.?)	
42		4	1	1	411	0	Prof	GRS	kom		ro/zw					1	1					2	1	LMEA-LMEB	1200-1500	scherp geprofileerde, driehoekig naar buiten verdikte rand, hol aan binnenzijde (vgl. Höltken 2000 randtype 7f/g-kom-8 met scherpere buitenrandlib); secund..verbrand? Rode kern, lbr.inw.zw.uitw.schilverend; slecht geselecteerd wit afgerond zand	
43	1	4	1	1	421	0	Prof	ROOD												1		1		LMEB	1250-1550	geribd bandoor	
44	1	4	1	1	424/425	0	Prof	STG	kan		lgr									1		1		LMEB	1350-1450		
45	1	4	2	1	20	2	Aanleg handm.	STG	kan		ge/gr	vage draairibbels uitw+inw	bruinzweem	uitw			1					1		LMEB	1300-1400		
45	2	4	2	1	20	2	Aanleg handm.	KGP			dgr				steengr		1					1		LMEB	1200-1350	steengruis magering tot 2 mm; zw.oppervlak; hard baksel	
46	1	4	2	1	20	2	Prof/afw.	GRSH	bg-kog-7?		gr;dgr						2					2		LMEA-LMEB	1175-1350	2x zw.uitw.+roetaanlag; hoekige ribbel/cannelure op halsaanzet	
46	1	4	2	1	20	2	Prof/afw.	KGP			gr-zw				granietgr		1					1		VMED-LMEB	900-1350	tegen buitenkant pot 20-0; veel matig grof steengruis tot 2 mm; inw.gr uitw zw.+roet	
47	1	4	2	1	435	0	Schaven	GRSH			dbgr						1					1		VMED-LMEB	950-1350	hard baksel met fijn wit afgerond zand + enkele grovere korrels.	4
47	2	4	2	1	435	0	Schaven	GEWI		Maasgebied ?	grwiroze						1					1		VMED	900-1050	lroze en grwi.gemengde breuk met fijn zand+ zw, plaatvormige inluitsels	6
48	1	4	2->	1	435	0	Schaven	KGP			lbr; brgr				steengr	1	1					2		VMED-LMEA	950-1100	oxiderend, hard baksel; wit kwartsgruis met enkele gekleurde/mica brokjes; korte afgeronde rand met lichte dekselgeul	6;8
49	1	4	2A	1	429	0	Schaven	KGP			brgr				granietgr		1					1		VMED-LMEA	900-1100	oxiderend, hard baksel; veel steengruis 2-3 mm inw.door oppervlak stekend	7
50	1	4	0	2	411	0	Aanleg	STG			lgr	fijne, scherphoekige cannelures uitw.					1					1		LMEB	1300-1400		
51	1	4	0	3	411	0	Aanleg	PSTG			ro	zacht hoekige draairibbels uitw					1					1		LMEA-LMEB	1200-1300	inw.zwart	
52	1	4	0	3	411	0	Aanleg	STG		Brühi?	dge						1					1		LMEB	1300-1400	uitw.dge.+vage draairibbels	
52	2	4	0	3	411	0	Aanleg	PINGSDO RF			gewi				zand		1					1		VMED-LMEA	950-1200	uitw.gr+roet; matig veel magering door oppervlak stekend; enkele charlottekorrels	
52	3	4	0	3	411	0	Aanleg	GRS	bg-pot-2/kom		zw/ro					1						1		LMEA-LMEB	1200-1500	zw.kern, rode zijden, zw.metallic oppervlak, bijna gesinterd; rand als bg-pot-2	
53	1	4	0	3	412	0	Aanleg	GRS	bg-kog-7?		gr/ro	fijne draairibbels op hals?					1					1		LMEA-LMEB	1200-1350	gr.kern, lro.buitenzijde zw.oppervlak; fijne	5
53	2	4	0	3	412	0	Aanleg	GRSH	bg-kog-7?		gr						1					1		LMEA-LMEB	1175-1350	gr.kern, zw. Metallic oppervlak	7

Determinatielijst Aardewerk

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	baksel (ABR)	vorm	productieplaats	kleur	versiering	geglazuurd engobe	plaats glazuur	mag	R	W	B	D	G	aard D(ivers)	aantal	m.a.e.	dateringscode	datering	opmerkingen	dikte mm
54	1	4	0	3	415	0	Aanleg	STG	kan		ge/gr	gelobde standring, inw.niet afgestreken										1		LMEB	1275-1350	bijnasteengoed, nagenoeg gesinterd met zw.spikkels/insluitels; standring plaatselijk zw.verbr+roet	

Determinatielijst Baksteen/Bouwmateriaal

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	type (ABR)	type	kleur	baksel	fragmentatie	aantal	lengte (mm)	breedte (mm)	dikte (mm)	gewicht (g)	periode	datering	opmerkingen
10	1	2		2	201?	0	Aanleg	KACHEL	plaattegel	or		fragment	1					NTA	1500-1600	plaattegel; voorplaat met witte sliblaag bedekt groen loodglazuur, achterzijde na aanhechting romplijst deels geveegd; geprofileerde, viervoudige lijst
12	9	2		2	28/211	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop	orro-dro	(I) vrij hard, zandig, slecht geselecteerd kwartzand	fragment	4		120	60-65				2x 130x60; 1x 65; rechte kanten; 1x mortelspoor, 1x zeer zachte geel beige mortel, afveegbaar
12	10	2		2	28/211	1	Aanleg	BAKSTEEN	mop	dro	(II) vrij hard, zandig, slecht geselect. kwartz., compact/ zwaar	halve bs	1		110	65-70				gladde bovenkant; geen mortel
12	11	2		2	28/211	2	Aanleg	BAKSTEEN	mop	orbr	(III) hard, zandig, geselect. fijn z.	compleet	2		125	45-52			bovenkant zandig oppervlak; witte kalkmortel op strek; secundair rond gehakt tot asputdeksel diam. 13 cm; 2e fragm. 5,2 cm veel barsten (sec.verbr?)	
12	12	2		2	28/211	3	Aanleg	BAKSTEEN	handvorm	orro	(IV) vrij hard, brokkelig	fragment	1			43-48		NT	1600-1800	zachte witte kalkmortel op alle zijden; rechte kanten
12	13	2		2	28/211	4	Aanleg	TEGEL	plavuis	grbr	hard, zandig: fijn zand+ slecht geselect. wit kwartz. +grind	fragment	1		150	30		LMEB-NTM	1300-1850	ruw zandig oppervlak met grof zandkorrels
12	14	2		2	28/211	5	Aanleg	DAKPAN	Hildesheimer pan	geor	geselecteerd grof wit kwartzand+chamotte+fijn z.	fragment	1		220?	20		LMEB-NT	1100-1850	tapse nok bovenzijde concaaf; vlakke 2 cm dikke goor (11cm rand tot midden van nok) 1,5 cm dik bij rechts schuin 2,5 cm opstaande rand (1,5 cm dik).bovenzijde glad met doorstekende insluitels chamotte
12	15	2		2	28/211	6	Aanleg	DAKPAN	golfpan	or-ro	(B) matig hard, zandig, gemengde klei; geselecteerd fijn wit kwartzand	fragment	4			17-18		NTA	1500-1650	ruw oppervlak 2x d. rood gesmoord op or.baksel
12	16	2		2	28/211	7	Aanleg	DAKPAN	golfpan	gr/grro	hard, zandig; slecht geselect. kwartz.; gr. rode kern	fragment	1			17		NTA	1500-1650	ruw oppervlak, vingerindruk
12	17	2		2	28/211	8	Aanleg	DAKPAN	golfpan	or	(A) hard glad; slecht geselecteerd afgerond wit kwartzand	fragment	1			12		NTA-NTM	1600-1900	
13	1	2		5	16	0	Aanleg	TEGEL	plavuis	gr	hard	fragment	1		215	25		NT	1500-1850	zachte beige kalkmortel op onder- én bovenzijde en zijkant; bovenkant niet glad afgewerkt..
14	1	2		6		0	Aanleg	DAKPAN	golfpan	or	(A) hard glad; slecht geselecteerd afgerond wit kwartzand	fragment	1			12		NTA-NTM	1600-1900	
15	1	2	1	4	7	1	Aanleg	TEGEL	plavuis	or	matig hard; kleibrokjes	fragment	1			20-25		NT	1500-1850	sterk, schuin afgesleten
18	1	3	1	Prof4	306	0	Prof	DAKPAN	golfpan	grzw	hard; slecht geselecteerd kwartz.	fragment	1			15		NTA-NTM	1600-1900	oppervlak als (A)
19	1	3	1	Prof4	308	0	Prof	DAKPAN	golfpan	bror	(B)	fragment	1					NTA-NTM	1500-1800	nokfr.
19	2	3	1	Prof4	308	0	Prof	BAKSTEEN	handvorm	lrood	(I) vrij hard; slecht geselecteerd kwartz.	fragment	1			57		NTA-NTM	1500-1850	vgl. formaat 5,7x12,5 (vnr.12)/Oldenzaal.; rechte kanten

Determinatielijst Baksteen/Bouwmateriaal

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	type (ABR)	type	kleur	baksel	fragmentatie	aantal	lengte (mm)	breedte (mm)	dikte (mm)	gewicht (g)	periode	datering	opmerkingen
22	2	2		Prof3	208	0	Prof	DAKPAN	golfpan	or	(A) hard glad; slecht geselecteerd afgerond wit kwartszand		1			14		NTA-NTM	1600-1850	
23	5	2	1	Prof3	212	0	Prof	BAKSTEEN	mop	dbro-gr	(I) hard zandig; slecht geselecteerd kwartszand	fragment	1			55-60		LMEB-NTA	1400-1600	
23	4	2	1	Prof3	212	0	Prof	BAKSTEEN	mop	paarsbr, zw.gevl.	(1) hard, zandig; slecht geselect. kwartsz.; kleibrokken zw.	fragment	1			50-55				zachte gr.witte kalkmortel
23	3	2	1	Prof3	212	0	Prof	BAKSTEEN	handvorm	bro	vrij hard; gemarmerd; iets slecht geselecteerd zand	fragment	1			35-40		NTA-NTM	1600-1800	sporen witte mortel op zijkant; vgl kopgevel bestaande kelder
23	2	2	1	Prof3	212	0	Prof	BAKSTEEN	handvorm	ro	(IV) hard, zandig; geselecteerd zand; veel kleine holtes	fragment	1			50		NTA-NTM	1600-1800	matig zachte, witte kalkmortel; rechte kanten, zandig oppervlak; insluitel o.m. ijzerbrokjes
30	0	4	0	1	420-422	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop		(I) zacht zandig; slecht geselecteerd kwartsz.	fragment	2			61		LMEB-NTA	1400-1600	gesleten kanten, onderzijde bol; klein fr. Met rechte zandige kanten, ge.gemarmerd
31	2	4	0	1	404	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop	or	(I) zacht zandig ; kleibrok	halve bs	1		120	60		LMEB-NTA	1400-1600	onregelmatige vlakken met kneedgroeven, afgeronde kanten
31	3	4	0	1	404	0	Aanleg	DAKPAN	golfpan	or	(A) hard glad; slecht geselecteerd afgerond wit kwartszand	fragment	1			12		NTA-NTM	1600-1900	
31	4	4	0	1	404	0	Aanleg	DAKPAN	golfpan	or	matig hard, glad, gemengde klei +kleibrokjes	fragment	2					NTA-NTM	1550-1850	
32	4	4	0	2	404	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop	lbr-or kern	hard, zwaar, gladde bovenkant	fragment	1			>43		LMEB	1200-1400	uit profiel; onderkant afgerond
32	5	4	0	2	404	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop	or	(I) matig hard zandig	halve bs			120	63		NTA	1500-1600	onderzijde gesleten afgeronde kanten; geen mortel
32	6	4	0	2	404	0	Aanleg	DAKPAN	golfpan	or	(A) hard glad	fragment	3			11-14		NTA-NTM	1600-1900	
32	7	4	0	2	404	0	Aanleg	DAKPAN	golfpan	bro	matig hard, zandig slecht geselecteerd wit kwartsz., kalkbrok, kleibr.	fragment	1			12		NTA-NTM	1550-1850	
34	2	4	0	1	408?	0	Aanleg	TEGEL	plavuis	lro	matig hard	fragment	1			21		MELB-NTA	1300-1600	(geel)bruinig loodglazuur; dof gesleten.
35	15	4	0	3	28	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop	or	(I) matig hard zandig; slecht geselecteerd kwartszand; geel gemarmerd	halve bs	1		145	58				rechte hardzandige kanten, grof afgewerkt
35	16	4	0	3	28	0	Aanleg	BAKSTEEN	mop	or	(I) matig hard zandig; slecht geselecteerd kwartsz.; geel gemarmerd	halve bs	1		132	50				kern zwart gesinterd
35	17	4	0	3	28	0	Aanleg	TEGEL	plavuis?	or	matig hard; geselecteerd fijn z.;kleibrokjes	fragment	1			32		MELB-NTM		insluitels kleibrokken +grindjes aan oppervlak; bovenzijde dellen.

Projectcode: OOLA171

Projectnaam: AB Marktstraat 5 Ootmarsum

Determinatielijst Glas

vnr	volg nr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	vorm (ABR)	type	R	B	H	W	D	G	aantal	m.a.e.	kleur	bewerking	versiering	diam. (cm)	periode	datering	opmerkingen
1	1	1	0	1	100	0	Aanleg	FLES	paardehoef gl-fle-25	1	11	10	10			32	3	brgn	geblazen		15	NTB	1750-1820	bruingroen tot olijfgroen, diam.ca. 15 cm (3x); ziel 6cm (1x) ; hoekig schuin naar buiten gebogen rand met driehoekige band
1	2	1	0	1	100	0	Aanleg	GEKLEURD	fles?				1			1		paars	geblazen			NTB	1700-1920	afgerond zeshoekig; veel blaasjes
1	3	1	0	1	100	0	Aanleg	KLEURLS	fles?				1			1		kleurloos	geblazen		10	NTB-NTC	1740-1940	cylindrisch dun (1 mm)
2	1	1	0	1	102	0	Aanleg	FLES	wijnfles	1						1		brgn	geblazen				1750-1820	hoekig schuin naar buiten gebogen rand met platte band
3	1	1	0	1	104	0	Aanleg	FLES	wijnfles			1				1		gn	geblazen			NTB	1700-1850	
4	1	1	0	1	107	0	Aanleg	FLES	wijnfles			1				1		gn	geblazen			NTB	1700-1800	
15	1	2	1	4	7	1	Aanleg	FLES	wijnfles bol		1					1		gn	geblazen		ca.15	NTB	1700-1820	hoog opgestoken ziel ca. 6 cm
21	2	2		6	29	0	Afwerken	FLES	gl-fle-24	1	1					2	2	gn	geblazen		15	NTB	1800-1850	hoekig schuin naar buiten gebogen, platte rand met platte band; iets konische hals
21	3	2		6	29	0	Afwerken	FLES	gl-fle-24/25	3						3	3	gn	geblazen			NTB	1750-1850	hoekig schuin naar buiten gebogen, rand met platte band; konische hals
21	4	2		6	29	0	Afwerken	FLES	gl-fle-25		5	1	2			8	1	brgn	geblazen		10	NTB	1750-1820	
21	5	2		6	29	0	Afwerken	FLES	gl-fle-26	1	9					10	1	gegn	geblazen		9	NTB	1750-1850	hoekig schuin naar buiten gebogen, platte rand met driehoekige band; konisch uitbuigende hals
22	1	2		Prof3	208	0	Prof	BEKER	gekerfde standing		1					1		gnge	geblazen		5,5	NTA	1600-1650	asymmetrisch, licht opgestoken ziel met pontielmerk en gekerfde standing (plat)
23	1	2	1	Prof3	212	0	Prof	FLES	wijnfles bol				1			1		gegn	geblazen		ca.15	NTM	1650-1820	inw.geiridiseerd
27	1	2		3	vgl 100	0	Aanleg	FLES	gl-fle-25?		3					3	3	brgn	geblazen		15	NTB	1700-1820	ziel hoog opgestoken (6-6,5 cm)
29	1	4	0	1	26	1	Aanleg	FLES	gl-fle-25?		1					1	1	brgn	geblazen		15	NTB	1700-1820	ziel hoog opgestoken (6 cm)
29	2	4	0	1	26	1	Aanleg	FLES	gl-fle-24(/25)	1						1		brgn	geblazen			NTB	1700-1820	hoekig schuin naar buiten gebogen, platte rand met platte band; cilindrische hals
31	1	4	0	1	404	0	Aanleg	BEKER	achtkantig pijpglas	1						1		helder/lgn	geblazen			NTA	1500-1675	iets verdikte rand in de hoek omhoog golvend; wand vaag verticaal geribbeld
37	1	4	0	1	422	0	Prof	VENSTER					1			1		helder/lgn				NTA-NTB	1600-1850	

Determinatielijst Metaal

vondstnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	metaal	voorwerp (ABR)	type	fragmentatie	aantal	lengte (mm)	breedte (mm)	dikte (mm)	diam. (mm)	gewicht (g)	dateringscode	datering	opmerkingen
2	3	1	0	1	102	0	Aanleg	MCU	MUNT	Willemcent	compleet	2						NTB	1822;1827	
3	2	1	0	1	104	0	Aanleg	MPB	GEWICHT	cylindrisch	compleet	1			18	42	215	NTB		
27	2	2		3	vgl 100	0		MCU/MBR	MUNT	Pfennig	compleet	1				19			1804	sterk afgesleten
28	5	2		3	211	0	Aanleg	MPB	KOGEL	kogel	compleet	3				12;13	12			1x gietprop+gietnaad; 1xgietprop; 1x prop afgesneden-ongebruikt

Determinatielijst Natuursteen

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamel wijze	steensoort	beschrijving	bewerkt	aantal	lengte (mm)	breedte (mm)	dikte (mm)	verbrand	gewicht (g)
7	1	1		1	112/(113)	0	Aanleg	Graniet	fragment groter brok, opp.grijs over zwart, kern rood verbrand, barsten	nee	1				ja	282
12	3	2		3	28/213	2	Aanleg	SZA	Bentheimer, gr.wit, fragment blok, netjes gehakt, geen mortelspoor	ja, 1 vlak	1					
15	1	2	1	4	7	1	Aanleg	SZA	Bentheimer, grge., schilverfragment blok, zaagsporen	ja, 2 vlakken	1					75
29	2	4	1	1	26	1	Aanleg	SZA	bentheimer; hoekfragment blok, behakt opp.; 1 zijde zachtwitte kalkmortelpleister met geïridiseerd vensterglasfragm.als insluitel op gegr.harde mortelspecie	ja, 3 vlakken	1	115	95	37	nee	400
45	1	4	2	1	20	2	Aanleg handm.	STE	maalsteen, looper, rand 22 mm 8 cm naar midden tot 29 mm; diameter ca. 40-45 cm	ja	1	140	80	22-29	nee	522

Determinatielijst Dierlijk Bot

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwijze	diersoort	element	aant	fragment	L/R	vergroeiing	%	bewerking	vraat	verbrand	opmerkingen
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	rund	mandibula	1	RH	l		75	hakspoor			voorzijde afgehakt van med.zijde; MWS M3-P3 kklee
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	rund	mandibula	1	RH	l		75	hakspoor			voorzijde afgehakt van med.zijde; MWS M3-dP4 bggk, P4 voor doorbraak, P3 begin doorbraak/slijtage
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	rund	mandibula	1	RH	r		25				MWS M3-M2 gj
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	rund	Maxillare	1				10				MWS M1/3 g
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	rund	Metacarpus	1	diafyse	l		75				slecht-einden vergaan, mogelijk hakvlak prox.einde;iets korter en breder dan vnr. 35
12	1	2		3	28/211	0	Aanleg	rund	Metacarpus	1								
28	3	2		3	211	0	Aanleg	rund	femur	1	diafyse				hakspoor	ja		prox.deel afgehakt
28	3	2		3	211	0	Aanleg	rund	dens sup.	1								M1-3 MWS j
32	8	4	0	2	404	0	Aanleg	middelgr.zoogd.		1	diafyse						ja	gecalcineerd
35	3	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Metacarpus	1	compleet	l	dv	100				slecht; GL 171 mm
35	4	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Tibia	1	diafyse	r		50	hakspoor			prox.1/3 deel afgehakt van post.;dist.eind afgehakt van med.zijde
35	5	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Mandibula	1	RH	r		10				MWS M3 ongesleten -M2 f
35	6	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Mandibula	1	RV	r		10				achterrand, mogelijk horend bij RH, slecht geconserv.
35	7	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Femur	1	diafyse	r		10	hakvlak?r			
35	8	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Phalanx 3	1	compleet			100				
35	9	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Metacarpus	1	distaal			10				
35	10	4	0	3	28	0	Aanleg	rund	Femur	1	diafyse			25	haksporen			
35	11	4	0	3	28	0	Aanleg	groot zoogdier	pijpbeen	1	diafyse			10				slecht geconserveerd
35	12	4	0	3	28	0	Aanleg	varken	femur	1	diafyse	r		75		ja		beide einden afgevreten
35	13	4	0	3	28	0	Aanleg	schaap/geit?	Tibia	1	diafyse			50				slecht geconserveerd
35	14	4	0	3	28	0	Aanleg	varken?	rib	1				25	hakspoor			één zijde doorgehakt; L 5,5 cm

Determinatielijst Overige Materialen

vnr	volgnr	wp	vlak	vak	spoor	vul	verzamelwi jze	materiaal (ABR)	beschrijving	aantal	afm.	gewicht (g)	daterings- code	datering	opmerkingen
5	1	1	0	1	109	0	Aanleg	VKL	(oven)wandleem	1	fragm.30x25x15 mm				vlak or.wandoppervlak gr.kern; rietstroafdruk
6	1	1	0	1	111	0	Aanleg	VKL	(oven)wandleem	1					vlak or.wandoppervlak zw.kern; rietstrobladafdruk
22	2	2		Prof3	308	0	Prof	SLAK	ijzerslak	1		110			matig magnetisch: smeedslak; hk-brok ingebed
35	18	4	0	3	28	1	Aanleg	SLAK	ijzerslak	1		128			licht magnetisch
38	1	4	1		411>		stort	VKL	ovenwand?	1	> 4,7 cm dik	264			vlak ro.ruw wandoppervlak, zw.kern; stroafdr.; op buitenzijde aankoeksels as onder lichtmagnetisch.z.+ hk
52	4	4	0	3	411	0	Aanleg	VKL	(oven)wandleem	1		35			gebr.buitenzijde, harde zw.kern; insluitel hkbokjes; veel rietbladafdruk;
53	3	4	0	3	412	0	Aanleg	VKL	(oven)wandleem	1	28 mm dik	17			br.or.hard doorbakken, glad afgesmeerd oppervlak, afdr.strootjes+ronde stok diam.ca.1,5 cm
53	3	4	0	3	412	0	Aanleg	VKL	(oven)wandleem	1	>18 mm dik	22			lbr.ruw oppervlak, zw.kern brokkelig; rietbladafdr.
55	1	4	0	3	414/415/412	0	Aanleg	VKL	(oven)wandleem	1	>5 cm dik; frgm.15x12 cm	808			vlak ro.ruw wandoppervlak met rechte hoek?, zw.kern brokkelig; rietbladafdr.+ vlechtwerk-twee parallelschuin naast elkaar lopende takken diam.6 mm; insluitel zw.verbr leembrok 3 cm